

DET KONGELIGE
KUNNSKAPSDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 47

(2007–2008)

Om lov om endringer i barnehageloven
(Om formålet med barnehagen)

Innhold

1	Hovedinnholdet i proposisjonen ..	5	5.4.3	Primærstandpunkt fra utvalgsmedlemmene Bostad, Bull og Hareide	17
2	Bakgrunnen for lovforslaget	6			
2.1	Regjeringserklæringen og Bostadutvalget	6	5.5	Bostadutvalgets forslag til endringer – konsensusforslagene	17
2.2	Historikk og tidligere utredninger	6	5.5.1	Bostadutvalgets forslag til formål for barnehagen	17
2.2.1	Den første barnehageloven av 1975 ..	6	5.5.2	Bostadutvalgets forslag til formål for opplæringen	18
2.2.2	Lov om barnehager av 1983	7	5.5.3	Nærmere om konsensusforslagene	18
2.2.3	Lov om barnehager 1995	7			
2.2.4	OECD om verdigrunnlaget i barnehageloven	7	6	Høringen	20
2.2.5	Lov om barnehager av 2005	7	6.1	Høringsutsendelsen mv.	20
2.2.6	Utviklingen etter 2005	9	6.2	Innkommne høringsuttalelser	21
3	Gjeldende rett	10	6.3	Synspunkter fra høringsinstansene	23
3.1	Barnehageloven	10	6.3.1	Generelt om forslagene	23
3.2	Norges folkerettslige forpliktelser	10	6.3.2	Til forslaget til samfunnsperspektiv ...	23
4	Formålsparagrafene i de nordiske landene	12	6.3.3	Til forslaget til individperspektiv	25
4.1	Innledning	12	6.3.4	Til forslaget til institusjonsperspektiv	26
4.2	Formål for barnehagen	12	6.4	Høringskonferansene	26
5	Bostadutvalgets utredning	14	6.5	Synspunkter fra andre	27
5.1	Bakgrunnen for forslagene	14	7	Departementets vurderinger og forslag	28
5.1.1	Utviklingen i samfunnet	14	7.1	Oppbygning av formålsbestemmelsen	28
5.1.2	Forholdet til menneskerettighetene ...	14	7.2	Samfunnsperspektivet	28
5.2	Klare og samlende formålsbestemmelser	14	7.3	Individperspektivet	29
5.3	Utvalgets prosess mot konsensus	15	7.4	Institusjonsperspektivet	30
5.4	Primærstandpunktene	15	8	Økonomiske og administrative konsekvenser	31
5.4.1	Primærstandpunkt fra utvalgsmedlemmene Baumann, Chaudhry, Hornslien, Mile, Renberg, Sinding Aasen, Valen og Øzerk	15	9	Merknader til de enkelte bestemmelsene i lovforslaget	32
5.4.2	Primærstandpunkt fra utvalgsmedlemmene Birkedal, Byfuglien og Hætta	16			
				Forslag til lov om endringer i barnehageloven	34

DET KONGELIGE
KUNNSKAPSDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 47

(2007–2008)

Om lov om endringer i barnehageloven

(Om formålet med barnehagen)

*Tilråding fra Kunnskapsdepartementet av 4. april 2008,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

1 Hovedinnholdet i proposisjonen

Kunnskapsdepartementet legger med dette fram forslag om endring i lov 17. juni 2005 nr. 64 om barnehager (barnehageloven). Det foreslås endringer i barnehageloven § 1 om formål. Lovforslaget fra departementet bygger på utredningen fra Bostadutvalget, NOU 2007:6 *Formål for framtida, Formål for barnehagen og opplæringen*. Utvalget har kommet fram til konsensus om forslag til nye formål for barnehagen og opplæringen og leverte en enstemmig innstilling. Innstillingen har vært gjenstand for en omfattende høringsrunde.

Formålsparagrafen i barnehagen gjelder for arbeidet i offentlige og private barnehager. I barnehagen har formålsparagrafen tradisjonelt hatt en viktig funksjon som uttrykk for samfunnets normer og verdier. Departementet mener at det nå er behov for å endre formålsbestemmelsen slik at den blir i takt med samfunnsutviklingen. Det er også viktig at den ligger godt innenfor Norges folkerettslige forpliktelser.

I Ot.prp. nr 46 (2007–2008) *Om endringer i opplæringslova* foreslår departementet endringer i formålet for opplæringen. Departementet foreslår at formålet for barnehagen og formålet for opplæringen bygges opp på samme måte. Dette vil bidra til å tydeliggjøre både sammenhenger og ulikheter mellom barnehagen og opplæringen og øke institusjonenes forståelse for hverandre. Stor grad av samordning av formålene for barnehagen og opplæringen kan også bidra til større helhet og sammenheng i barn og unges utvikling og læring.

Adgangen private barnehager og barnehager eiet eller drevet av menigheter innen Den norske kirke har etter barnehageloven til å fastsette særlige bestemmelser om formål, vil bli omtalt i en senere proposisjon. Proposisjonen vil også omhandle andre følgeendringer av ny formålsparagraf for barnehagene.

2 Bakgrunnen for lovforslaget

2.1 Regjeringserklæringen og Bostadutvalget

I regjeringserklæringen (Soria Moria-erklæringen) framgår det at «Regjeringen vil (...) gjennomgå den kristne formålsparagrafen i opplæringsloven». Regjeringen oppnevnte 2. juni 2006 et offentlig utvalg for gjennomgang av formålet med opplæringen og formålet for barnehagen. Bostadutvalget la 8. juni 2007 fram NOU 2007:6 *Formål for framtida, Formål for barnehagen og opplæringen*. Utvalget har kommet fram til konsensus om formål for barnehagen og formål for opplæringen. Bostadutvalget foreslår at formålet for barnehagen skal lyde som følger:

«Barnehageloven § 1

Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Barnehagen skal bygge på respekt for menneskeverdet, på åndsfrihet, nestekjærlighet, likeverd og solidaritet, slik disse grunnleggende verdiene kommer til uttrykk i kristen og humanistisk tradisjon, i ulike religioner og livssyn, og slik de er forankret i menneskerettighetene.

Barna skal få utfolde skaperglede, undring og utforskertrang. De skal lære å ta vare på naturen og hverandre. Barna skal utvikle grunnleggende kunnskaper og ferdigheter. De skal ha rett til medvirkning tilpasset alder og forutsetninger.

Barnehagen skal møte barna med tillit og respekt, og anerkjenne barndommens egenverdi. Den skal bidra til trivsel og glede i lek og læring, og være et utfordrende og trygt sted for fellesskap og vennskap. Barnehagen skal fremme likestilling og motarbeide alle former for diskriminering.»

Utredningen fra utvalget er nærmere omtalt i kapittel 5.

Nedenfor omhandles andre forhold som kan bidra til å belyse behovet for endring av formålet for barnehagen.

2.2 Historikk og tidligere utredninger

2.2.1 Den første barnehageloven av 1975

Regjeringen Bratteli la fram forslag til lov om barnehager i Ot.prp. nr. 23 (1974–75). I proposisjonen ble det lagt vekt på at barnehagen både var et pedagogisk tilbud, et sosialpedagogisk virkemiddel og et sosialpolitisk hjelpetiltak. Da Stortinget i juni 1975 vedtok den første loven om barnehager, var det en milepæl i sektorens historie. Barnehagen fikk en selvstendig plass i offentlig politikk, og forbindelseslinjene til barnevernet var svekket. Formålsbestemmelsen § 1 lød:

«Formålet med denne lov er å sikre barn gode utviklings- og aktivitetsmuligheter i nær forståelse og samarbeid med barnas hjem.»

Barnehagen ble i loven definert som en pedagogisk tilrettelagt virksomhet på dagtid for barn under skolepliktig alder og for barn på tilsvarende modningstrinn.

Det var en sterk debatt, både i faglige og politiske kretser, om hvorvidt barnehagen skulle ha en kristen verdiforankring eller ikke, men forslaget til barnehagelov ble fremmet og vedtatt uten kristen formålsparagraf. Barnehagen ble sett på som et supplement til hjemmet og skulle respektere hjemmets verdisyn. Barnehageloven var en utpreget rammelov som fikk utfyllende bestemmelser i forskrifter. Dette gjaldt også formålsbestemmelsen, der forskriften § 1 Formål lød:

«Barnehagen skal gi barn et godt miljø med vekt på lek og samvær med andre barn og med voksne. Barnehagen skal utvikle det enkelte barns personlighet, hjelpe barna i å utvikle evne til toleranse og til å ha omsorg for andre, og gi selvutfoldelse gjennom allsidige leke- og aktivitetsmuligheter. Sammen med hjemmet skal barnehagen medvirke til å gi barna et miljø som sikrer dem individuell og gruppevis omsorg og støtte, stimulering, utfoldelse, læring og etisk veiledning.»

Barnehageeierne fikk anledning til å fastsette bestemmelser om livssyn i vedtektene. Debatten og beslutninger om barnehagens formål ble dermed flyttet fra staten til kommunene, barnehageei-

ere og den enkelte barnehage. Da de nærmere vedtektene som skulle supplere loven ble behandlet på det kommunalpolitiske planet, viste det seg at et flertall av kommunene vedtok en kristen verdiforankring for sine barnehager.

2.2.2 Lov om barnehager av 1983

Lov om barnehager av 1975 ble revidert en rekke ganger, uten at barnehagens oppdrag ble nevneverdig forandret. Ett unntak her er lovendring av 27. mai 1983, da barnehagens formålsparagraf (§ 1) ble endret. Høsten 1981 signaliserte Regjeringen Willoch at den overveide å foreslå en lovendring som medførte kristen målsetting.

Forslaget om kristen verdiforankring ble fremmet i Ot.prp. nr. 75 (1981–82). Forslaget vakte sterk debatt, blant annet i forhold til private barnehager. Barnehager som ønsket en formålsparagraf utover den generelle kristne verdiforankringen, skulle gis rett til å anvende arbeidsmiljølovens unntaksbestemmelse om å spørre etter søkeres politiske og kulturelle tilhørighet. Ny formålsbestemmelse i barnehageloven ble vedtatt i Stortinget våren 1983:

«Formålet med denne lov er å sikre barn gode utviklings- og aktivitetsmuligheter i nær forståelse og samarbeid med barnas hjem (som tidligere). Barnehagen skal hjelpe til med å gi barna en oppdragelse i samsvar med kristne grunnverdier. Private barnehager kan ha vedtekter som bestemmer at annet ledd ikke skal gjelde.»

Lovendringen ble iverksatt 1. mars 1984. Loven ble presisert i forskrift av 1. mars 1984, der det under formålsbestemmelsen § 1 het:

«1. Barnehagen skal gi barn et godt miljø med vekt på lek og samvær med andre barn og med voksne. Barnehagen skal utvikle det enkelte barns personlighet, hjelpe barna i å utvikle evne til toleranse og til å ha omsorg for andre, og gi selvtutfoldelse gjennom allsidige leke- og aktivitetsmuligheter. Sammen med hjemmet skal barnehagen medvirke til å gi barna et miljø som sikrer dem individuell og gruppevis omsorg og støtte, stimulering, utfoldelse, læring og etisk veiledning (som tidligere).

2. Barnehagen skal bygge sin virksomhet på de etiske grunnverdiene som er forankret i kristendommen. Den etiske veiledningen barnehagen gir, må ta hensyn til barnas alder og modenhet, og deres hjemmemiljø. Barnehagen skal formidle sentrale kristne tradisjoner slik de bl.a. kommer til uttrykk ved de store kristne høytider.»

I forskriften § 2 om særlige livssynsformål heter det: *Lovens formålsbestemmelse er ikke til hinder for*

at private barnehager og barnehager drevet av menigheter innen Den norske kirke, kan praktisere særlige bestemmelser om livssynsformål, fastsatt i barnehagens vedtekter.

2.2.3 Lov om barnehager 1995

I Ot.prp. nr. 68 (1993–94) la Regjeringen Harlem Brundtland fram forslag til ny barnehagelov.

Formålsbestemmelsen (§ 1) i lov om barnehager ble i prinsippet videreført uendret:

«Barnehagen skal gi barn under opplæringspliktig alder gode utviklings- og aktivitetsmuligheter i nær forståelse og samarbeid med barnas hjem.

Barnehagen skal hjelpe til med å gi barna en oppdragelse i samsvar med kristne grunnverdier.

Eiere av private barnehager kan i vedtektene bestemme at andre ledd ikke skal gjelde.

Private barnehager og barnehager drevet av menigheter innen Den norske kirke kan i vedtektene fastsette særlige bestemmelser om livssynsformål.»

2.2.4 OECD om verdigrunnlaget i barnehageloven

Norge deltok i OECDs «Thematic Review of Early Childhood Education and Care Policy». Teamet som vurderte Norge, hadde blant annet følgende merknader om norske barnehager (OECD Norway Country Note 1999):

«Et særtrekk ved barnehagen i Norge er dens eksplisitte kristne basis (...). I løpet av vårt besøk var vi ikke i stand til å utforske hvordan denne eksplisitte kristne verdibasis hadde innvirkning på målene i barnehagene, eller å betrakte implikasjonene ved å utvikle et system som kan være inkluderende når det gjelder etniske minoritetsbarn, mange av dem behøver ikke være kristne. Dette ser ut til å være et viktig og utfordrende tema sett i kontekst av Norges økende etniske mangfold.»

2.2.5 Lov om barnehager av 2005

I perioden 2004–2005 arbeidet Barne- og familiedepartementet med en revisjon av barnehageloven med tanke på fornyelse og forenkling. Barne- og familiedepartementet oppnevnte i mars 2004 en arbeidsgruppe for å vurdere kvaliteten i barnehage-sektoren. Arbeidsgruppen ble anmodet om å gi innspill til departementets arbeid med revidering av barnehageloven. Innspillet ble lagt fram 31. august

2004 og vedlagt sluttrapporten *Klar, ferdig, gå – Tyngre satsing på de små*, som ble lagt fram i mars 2005.

I innspillet av 31. august 2004 foretok arbeidsgruppen en vurdering av gjeldende formål og fremmet forslag til ny formålsbestemmelse. I sin vurdering pekte arbeidsgruppen på at første ledd i formålet er formulert i svært generelle vendinger. Formuleringen «gode utviklings- og aktivitetsmuligheter» gir stort rom for tolkning av hva barnehagen skal tilby barn og foreldre, og av hva som er godt og godt nok. Gruppen viste til FNs barnekonvensjon og at det økende offentlige ansvaret gir grunn til å stille klarere nasjonale krav.

Arbeidsgruppen understreket at det må gå fram av formålet at barnehagen er et pedagogisk tilbud, og at tilbudene i barnehagene skal være likeverdige. Barnehagen skal være en arena for danning, forstått som en kontinuerlig prosess som handler om å få et aktivt og bevisst forhold til omgivelsene og om å reflektere over det en gjør. Danning var etter arbeidsgruppens syn et felles anliggende for barnehage, skole og hjem. Arbeidsgruppen rettet oppmerksomhet mot at vesentlige endringer i formuleringen av barnehagens verdiforankring ville utløse debatt. Debatten om den kristne formålsparagrafen på 1970- og 80-tallet var intens og følelsesladet. Etter endring av formålsbestemmelsen 27. mai 1983, har det i over 20 år hersket relativt stor ro og rimelig tilfredshet med bestemmelsen. Det var grunn til å anta at vesentlige innholdsendringer av formuleringer av barnehagens verdiforankring ville føre til en omfattende og intens debatt som kunne overskygge dialogen om andre vesentlige forslag til lovendringer. Arbeidsgruppen viste også til at opplæringsloven har kristen formålsbestemmelse og mente at barnehager og skoler bør bygge på samme verdigrunnlag.

Om andre ledd i formålet sa arbeidsgruppen at «oppdragelse i samsvar med kristne grunnverdier» kan oppfattes som problematisk i et flerkulturelt samfunn og viste til at OECD hadde påpekt dette. I sitt forslag til ny formålsbestemmelse foreslo utvalget en justert formulering: «Barnehagens virksomhet skal bygge på kristne grunnverdier.» I begrunnelsen for den nye formuleringen framhevet arbeidsgruppen at denne formuleringen forteller foreldre hva de kan forvente av en vanlig norsk barnehage, uten at den krever at foreldre med annen religion eller livssyn skal motta hjelp til oppdragelse i samsvar med kristne grunnverdier. Ut fra FNs barnekonvensjon artikkel 2 og behovet for å opprettholde et mangfold i barnehagetilbudene foreslo arbeidsgruppen å opprettholde private barnehagers rett til fritak fra kristen verdiforankring, men på-

pekte at det er rimelig å kreve at barnehagens verdiforankring er uttalt og gjort kjent for godkjenningmyndighet og foresatte.

Da Barne- og familiedepartementet sendte sitt forslag til ny barnehagelov på høring, ble arbeidsgruppens forslag til ny formålsbestemmelse ikke lagt fram. Departementet foreslo å videreføre gjeldende formålsbestemmelse.

De fleste som uttalte seg under høringen av forslaget til ny lov om barnehager, uttalte seg ikke om departementets forslag om å videreføre formålet. Forslaget vekket imidlertid sterke motforestillinger fra en del høringsinstanser. Barneombudet, Human-Etisk Forbund, Likestillingsombudet, Kontaktutvalget mellom innvandrere og myndighetene (KIM), Senter for etnisk diskriminering (SMED) og Senter for menneskerettigheter (SMR) var imot å opprettholde en «kristen formålsparagraf».

Departementet foreslo i Ot.prp. nr. 72 (2004–05) *Om lov om barnehager* å videreføre gjeldende formål og viste til at det hadde vært stor ro om og tilfredshet med formålsbestemmelsen, og at høringsrunden underbygget dette. Det ble også vist til at

«(...) Barne- og familiedepartementet finner det naturlig og riktig at barnehagen og grunnskolen bygger på samme verdigrunnlag».

Departementet framhevet imidlertid at den kristne formålsbestemmelsen må tolkes og praktiseres slik at den ikke kommer i strid med Norges menneskerettslige forpliktelser, og understreket at formålsbestemmelsen må ses i sammenheng med lovens øvrige bestemmelser og spesielt innholdsbestemmelsen i § 2.

Uten at det innebar noen prinsipiell endring av barnehagens innhold, foreslo departementet en utvidelse og presisering av § 2 Barnehagens innhold. Elementer fra rammeplan for barnehagen (av 1995) og fra arbeidsgruppens forslag til ny formålsbestemmelse ble foreslått tatt inn i § 2:

«Barnehagen skal være en pedagogisk virksomhet.

Barnehagen skal bistå hjemmene i deres omsorgs- og oppdrageroppgaver, og på den måten skape et godt grunnlag for barnas utvikling, livslange læring og aktive deltakelse i et demokratisk samfunn.

Omsorg, oppdragelse og læring i barnehagen skal fremme menneskelig likeverd, likestilling, åndsfrihet, toleranse, helse og forståelse for bærekraftig utvikling. Barnehagen skal gi barn muligheter for lek, livsutfoldelse og meningsfylte opplevelser og aktiviteter i trygge og samtidig utfordrende omgivelser.

Barnehagen skal ta hensyn til barnas alder, funksjonsnivå, kjønn, sosiale, etniske og kulturelle bakgrunn, herunder samiske barns språk og kultur.

Barnehagen skal gi barn grunnleggende kunnskap på sentrale og aktuelle områder. Barnehagen skal støtte barns nysgjerrighet, kreativitet og vitebegjær og gi utfordringer med utgangspunkt i barnets interesser, kunnskaper og ferdigheter.

Barnehagen skal formidle verdier og kultur, gi rom for barns egen kulturskaping og bidra til at alle barn får oppleve glede og mestring i et sosialt og kulturelt fellesskap.

Departementet fastsetter en rammeplan for barnehagen. Rammeplanen skal gi retningslinjer for barnehagens innhold og oppgaver.

Barnehagens eier kan tilpasse rammeplanen til lokale forhold.

Med utgangspunkt i rammeplan for barnehagen skal samarbeidsutvalget for hver barne-

hage fastsette en årsplan for den pedagogiske virksomheten.»

Stortinget sluttet seg til departementets forslag. Formålsbestemmelsen ble videreført uendret, og innholdsbestemmelsen (§ 2) fikk form av å være en relativt detaljert konkretisering av første og andre ledd i formålet.

2.2.6 Utviklingen etter 2005

Ny Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver ble fastsatt i 2006. Både formålsbestemmelsen og innholdsbestemmelsen er sitert og utdypet i rammeplanen, jf. del I Barnehagens samfunnsmandat og kapittel 1 Barnehagens formål, verdigrunnlag og oppgaver. Rammeplanen legger vekt på omsorg, lek og læring i den pedagogiske virksomheten og på å bevare barnehagens egenart.

3 Gjeldende rett

3.1 Barnehageloven

Formålsparagrafen i barnehagen er regulert i barnehageloven § 1 *Formål*. Bestemmelsen lyder som følger:

«Barnehagen skal gi barn under opplæringspliktig alder gode utviklings- og aktivitetsmuligheter i nær forståelse og samarbeid med barnas hjem.

Barnehagen skal hjelpe til med å gi barna en oppdragelse i samsvar med kristne grunnverdier.

Eiere av private barnehager kan i vedtektene bestemme at andre ledd ikke skal gjelde.

Private barnehager og barnehager eiet eller drevet av menigheter innen Den norske kirke kan i vedtektene fastsette særlige bestemmelser om livssynsformål.»

Barnehageloven § 1, *Formål*, må ses i sammenheng med § 2, Barnehagens innhold. Barnehagen skal gi barn under opplæringspliktig alder gode utviklings- og aktivitetsmuligheter i nær forståelse og samarbeid med barnas hjem. Det materielle innholdet i bestemmelsen om gode utviklings- og aktivitetsmuligheter har vært uendret siden den første barnehageloven ble vedtatt i 1975 (lov 6. juni 1975 nr. 30 om barnehager mv.). Departementet har fortolket bestemmelsen i rundskriv F-08/2006. Bestemmelsen gir vide rammer for mål og innhold i barnehagen med hensyn til de pedagogiske forpliktelsene barnehagen har og setter ingen spesifikke krav til omfang eller nivå. Barnehagen skal bygge på eksisterende kunnskap om barns utvikling og behov. Den skal legge forholdene til rette for selvtfoldelse gjennom allsidig lek, utvikling av toleranse og omsorg for andre, sikre individuell oppfølging, støtte og stimulering. En nærmere konkretisering er gitt i Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (F-4205).

Aktivitetene i barnehagen skal som nevnt skje i nær forståelse og samarbeid med barnas hjem. Foreldreansvaret innebærer at foreldrene har et omsorgsansvar for barnet, at de har bestemmelsesrett på barnets vegne og at det er foreldrene som har hovedansvaret for barnets oppdragelse, jf. barneloven 8. april 1981 nr. 7 § 30. I den tiden barnet er i

barnehagen, tar barnehagen seg av deler av omsorgs- og oppdrageroppgavene.

Fordi foreldrene har ansvaret for barnas oppdragelse, skal barnehagen drives i samsvar med de ønsker foreldrene har for omsorg og oppdragelse av barna. At aktivitetene skal skje i nær forståelse og samarbeid med hjemmene, er imidlertid ikke ensbetydende med at foreldrene kan detaljstyre barnehagen. På den annen side er det klart at barnehagen i visse tilfeller må be foreldrene om særskilt samtykke. Ved uenighet om aktiviteter og lignende, må barnehagen velge en linje som hjemmene i alminnelighet vil kunne slutte seg til.

I gjeldende lov heter det at: *Barnehagen skal hjelpe til med å gi barna en oppdragelse i samsvar med kristne grunnverdier*. Dette skal skje i nær forståelse med barnas hjem slik at det ikke oppstår lojalitetskonflikt.

Eiere av private barnehager har adgang til å reservere seg mot bestemmelsen om at oppdragelsen skal skje i samsvar med kristne grunnverdier. Dette må gå fram av vedtektene. Barnehagen kan da drives uten bestemmelser om verdigrunnlag, eller barnehageeieren kan vedtektsfeste et annet livssynsformål enn det kristne.

Private barnehager og barnehager eiet eller drevet av menigheter innen Den norske kirke kan fastsette særlige bestemmelser om livssyn i barnehagens vedtekter. Hvis slike bestemmelser har et kristent innhold, betraktes de som et supplement til formålsbestemmelsens kristne grunnverdier og gir grunnlag for en utvidet praktisering i forhold til det formålsbestemmelsen og rammeplanen alene gir grunnlag for.

Foreldre som tar imot plass i barnehager som har reservert seg fra formålsbestemmelsen eller har fastsatt særlige bestemmelser om livssyn, forutsettes å ha akseptert at barnehagen bygger på slike grunnlag. Disse barnehagene skal for øvrig være fullverdige pedagogiske institusjoner etter barnehageloven og rammeplanen.

3.2 Norges folkerettslige forpliktelser

Norge er bundet av en rekke folkerettslige avtaler (konvensjoner) om menneskerettigheter. Særlig

relevante i forhold til formålsbestemmelsene, er konvensjonsbestemmelser om det nærmere innholdet i utdanningen, og barns rett til medvirkning, om ikke-diskriminering, om individets tanke-, samvittighets- og religionsfrihet og om respekt for foreldrenes rett til å sikre at utdanning og undervisning er i samsvar med deres egen religiøse og filosofiske overbevisning.

Ved lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) av 31. mai 1999 nr. 30 har Norge inkorporert følgende viktige menneskerettighetskonvensjoner, som i følge lovens § 3 skal gis forrang ved eventuell motstrid med annen nasjonal lovgivning.

- Europarådets konvensjon 4. november 1950 om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter (EMK)
- De forente nasjoners internasjonale konvensjon 16. desember 1966 om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK)
- De forente nasjoners internasjonale konvensjon 16. desember 1966 om sivile og politiske rettigheter (SP)

- De forente nasjoners internasjonale konvensjon 20. november 1989 om barnets rettigheter (BKK)

Det er gjort grundig rede for konvensjonene og deres stillingen i norsk rett i NOU 1993:18 *Lovgivning om menneskerettigheter* og Ot.prp. nr. 3 (1998–1999) *Om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)*. Selv om konvensjonene i menneskerettsloven står i en særstilling, kan også andre folkerettslige avtaler ha betydning for spørsmål om utdanning. Konvensjoner som ikke er gjort til norsk lov, er like fullt bindende for Norge, og et barnehagetilbud i strid med disse vil føre til at Norge bryter sine folkerettslige forpliktelser. Det vises her også til Grunnloven § 110 c første ledd som pålegger statens myndigheter å respektere og sikre menneskerettighetene.

4 Formålsparagrafene i de nordiske landene

4.1 Innledning

I dette kapittelet gis det en beskrivelse av formålsparagrafene i de nordiske landene. Opplysningene er hentet fra kapitlene 9.1 og 9.2 i NOU 2007:6 *Formål for framtida, Formål for barnehagen og opplæringen*.

Sverige har ett felles formål for barnehagen, førskolen, grunnskolen og gymnasieskolen, mens de øvrige landene har ett formål for grunnskolen og et annet formål for de øvrige trinnene i opplæringen. Barnehagen har egne formål i Danmark, Finland og Island.

4.2 Formål for barnehagen

Tilbudet til barn under skolepliktig alder er underlagt ulike departementer i de forskjellige nordiske landene. Felles for landene er at de alle har definert et formål for tilbudet til denne aldersgruppen. Dette er hjemlet i lover i Danmark, Island og Sverige, mens det i Finland inngår i såkalte riksomfattende retningslinjer. Det understrekes i flere av formålene at tilbudet skal ha et helhetlig syn på barnet og ivareta læring, omsorg og oppdragelse. Det går igjen i samtlige formål at barna skal gis mulighet til medbestemmelse og medansvar. Bare den norske formålsparagrafen har henvisning til kristne grunnverdier, den islandske har en henvisning til kristen moral.

Sverige har felles formål for barnehagen (försköleverksamhet), førskolen (förskoleklassen), grunnskolen (grundskola) og videregående skole (gymnasieskola). Det er redegjort for sider ved innholdet og oppbygningen av denne paragrafen i det foregående avsnittet. Alle tilbud til barn under skolepliktig alder er underlagt Utbildningsdepartementet.

I *Danmark* er barnehagen (dagtilbudet for børn) hjemlet i lov om social service og ligger i Velfærdsministeriet. Lovens § 21 beskriver formålet. Innholdet har visse fellestrekk med den norske lov om barnehager §§ 1 og 2. I samarbeid med foreldrene skal tilbudet gi barn omsorg og støtte den en-

keltes tilegnelse og utvikling av sosiale og allmenne ferdigheter med henblikk på å styrke barnets allsidige utvikling og selvtillit og bidra til at barnet får en god oppvekst. Tilbudet skal gi muligheter for opplevelser, stimulere fantasi, kreativitet og språklig utvikling. Det skal være rom for lek, læring og fysisk utfoldelse, for samvær og muligheter for utforskning av omgivelsene. Tilbudet skal gi barna muligheter for medbestemmelse og medansvar og bidra til å utvikle deres selvstendighet og evnen til å inngå i forpliktende fellesskap. Det skal medvirke til å gi barna forståelse for kulturelle verdier og for samspillet med naturen, det skal bidra til å understøtte deres demokratiforståelse og integrasjon og samhörighet med det danske samfunnet. Det er ingen henvisning til kristne verdier i formålet for dagtilbudet.

I *Finland* ligger barnehagene under Social- og helsevårdsministeriet. Det er utarbeidet såkalte Riksomfattande riktlinjer för Förskoleverksamheten. I disse understrekes, som i de nordiske landene for øvrig, virksomhetens ansvar for læring, oppdragelse og omsorg. I tillegg understrekes det at virksomheten er et ledd i et livslangt læringsløp. I punkt 4 i retningslinjene redegjøres det for de prinsippene som skal styre tilbudet. Her vises det først til FNs konvensjon om barns rettigheter, den finske grunnlovens rettigheter samt øvrig nasjonal lovgivning. Viktige rettigheter i disse dokumentene er likeverd, menneskets ukrenkelige verdi, personlige friheter og rettigheter, religionsfrihet samt språklige og kulturelle rettigheter. Det understrekes særlig at barn skal møtes som likeverdige individer, og at de skal ha rett til medinnflytelse etter sine forutsetninger. Religionsfrihet nevnes, men det er ingen henvisning til et spesielt livssyn.

Island har forankret barnehager (legeskoler) i Ministeriet for Uddannelse, Forskning og Kultur. Lov om Legeskoler (børnehaver) § 2 beskriver formålet. Her finnes mange av de samme ordene som i bestemmelsene i de øvrige nordiske land. Barnets allsidige utvikling skal styrkes med sikte på å øke deres psykiske og fysiske velvære så de får mest mulig ut av sin barndom. Barnehagen skal legge grunnlaget for utviklingen av selvstendige og tenkende personer som kan ta del i et demokratisk

samfunn i stadig endring, og den skal gi barna muligheter til å delta i ulike aktiviteter, der lek nevnes

spesielt. Barnehagen skal styrke barnas kristne moral.

5 Bostadutvalgets utredning

Ved kongelig resolusjon av 2. juni 2006 oppnevnte Regjeringen et utvalg for gjennomgang av formålet med opplæringen og formålet for barnehagen (Bostadutvalget). Nedenfor følger et utdrag av NOU 2007: 6 *Formål for framtida, Formål for barnehagen og opplæringen*, som ble lagt fram av Bostadutvalget 8. juni 2007.

5.1 Bakgrunnen for forslagene

Kapittel 2 i utredningen inneholder «Begrunnelser for utvalgets forslag til formål for barnehagen og formål med opplæringen». I tillegg til en omtale av utviklingen av samfunnet og forholdet til menneskerettighetene som er referert nedenfor, inneholder kapittel 2 blant annet en omtale av «Utviklingen i utdanningssystemet», «Det kristne verdigrunnlaget», «Norge i et internasjonalt perspektiv» og innspill mv. til utvalget.

5.1.1 Utviklingen i samfunnet

Bostadutvalget mener at formålet med barnehagen og opplæringen må ses i en kontekst som omfatter samfunnet i videste forstand, det enkelte individs utvikling og barnehagen, skolen og lærebedriften som institusjon. Det har skjedd gjennomgripende endringer i det norske samfunnet siden begynnelsen av 1970-årene. Større pluralitet på de fleste av samfunnets og livets områder er en fellesnevner for utviklingen, og omfatter utdanningsrevolusjon og forlenget barndom og ungdomstid, innvandring og demografiske endringer, likestilling, nye samlivs- og familieformer, normendringer, etnisk, kulturelt og religiøst mangfold, urbanisering, teknologi- og medierevolusjon, økonomisk velstand og forbruk, et kompetansebasert og internasjonalt arbeidsliv, et økende press på naturen og ny kunnskap om konsekvensene av dette både i Norge og internasjonalt.

Utvalget mener at denne utviklingen berører både barnehagens og opplæringsinstitusjonenes virksomhet og rolle som samfunnsinstitusjoner. Utvalget mener at formålene må gjenspeile samfunnsutviklingen på en slik måte at barnehage, skole og

lærebedrift ikke bare skal påvirkes av det som skjer, men selv være med på å påvirke livsvilkår og samfunnsutvikling både i og utenfor Norge.

5.1.2 Forholdet til menneskerettighetene

Utvalget har konkludert med at de eksisterende formålsbestemmelsene for barnehagen og grunnskolen, med den sterke vektleggingen av kristen oppdragelse, ikke harmonerer med de menneskerettslige kravene slik disse er formulert i menneskerettslige konvensjoner og nærmere fortolket av menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg og FNs overvåkningsorganer.

Utvalget ville på denne bakgrunnen særlig peke på problemene med å opprettholde de gjeldende formålsparagrafene uten at de menneskerettslige kravene til nøytralitet og objektivitet stadig trues i den praktiske hverdagen, og har framhevet betydningen av å få formålsparagrafer for grunnskole og barnehage som utvilsomt oppfyller de menneskerettslige kravene.

5.2 Klare og samlende formålsbestemmelser

Utvalget har hatt som utgangspunkt at formålsformuleringene i minst mulig grad skal være flertydige, og at det bare kan være et begrenset rom for tolkning. Utvalget ønsker ikke at formålet med så viktige samfunnsinstitusjoner som barnehage, skole og lærebedrift skal være avhengig av bestemte tolkningsrammer for å kunne forstås og tas i bruk. Etter utvalgets oppfatning bør formålene derfor være så enkle og forståelige som mulig, med ord som har meningskraft utover det å ha status som honnørord. Først da vil formålene kunne fungere som inspirasjon og påminnelse for flest mulig barn, unge og voksne i barnehager, skoler og lærebedrifter.

Det har vært en viktig målsetting for utvalget å foreslå et formål for barnehagen og et formål for opplæringen som kan virke samlende. Med det mener utvalget at verken formålet som helhet eller enkeltformuleringer skal kunne oppfattes som ekskluderende eller bli brukt for å ekskludere. Formå-

let skal kunne gjelde for alle som likeverdige individer i et fellesskap, uavhengig av religiøs, kulturell, etnisk eller nasjonal tilknytning. For at formålene skal kunne virke mest mulig samlende for alle bør formålene uttrykke verdigrunnlaget på en måte som gir rom for ulike kulturelle, religiøse og livssynsmessige tilnærminger. Det er et hovedpoeng at flest mulig skal kunne slutte opp om barnehagens og opplæringsens verdigrunnlag.

Formålsparagrafenes nære historie viser at formålene ofte har blitt en arena for symbolpolitikk med til tider steile fronter og polarisering som resultat. Dette ble blant annet tydelig i debatten om barnehageloven i 1970- og 80-årene. Utvalget er av den oppfatning at en slik polarisering er uheldig, og at det har bidratt til å undergrave formålets legitimitet som overordnet rammeverk for institusjonenes virksomhet.

Etter utvalgets oppfatning er det uheldig at opplæringslovens formålsparagraf primært er kjent som «den kristne formålsparagrafen», og at nær sagt all diskusjon om formålsparagrafen dermed reduseres til å dreie seg om ordet «kristen». Det har bidratt til at formålsparagrafen ikke fungerer etter sin intensjon. Det har også bidratt til en praksis der skoler mange steder mer eller mindre velger å se bort fra formålet som grunnlag for virksomhetens praksis.

En modernisering av formålet innebærer å ta på alvor utfordringer og muligheter et moderne samfunn står overfor når det gjelder tradisjon, mangfold og pluralitet. Skal formålene for barnehagen og opplæringen gjenspeile mangfoldet i det norske samfunn, må respekt for uenighet og vilje til kompromiss forenes. Det er viktig å erkjenne at det er ulike syn på spørsmål knyttet til verdier, identitet, kultur, tro og livssyn. Samtidig er det av betydning å anerkjenne at det i et pluralistisk fellesskap er nødvendig at alle gir noe uten å måtte gi opp seg selv. I samfunn der mennesker med ulike religiøse, livssynsmessige, kulturelle og politiske anskuelser skal leve sammen, er det nødvendig med evne, mot og vilje til dialog – også om vanskelige og følsomme spørsmål knyttet til verdier og religion, kultur og identitet. Utvalget mener at det først er når disse forutsetningene er på plass, at kan man skape en felles plattform bygget på konsensus som grunnlag for et demokratisk og fredelig samfunn.

5.3 Utvalgets prosess mot konsensus

Utvalget har klart å komme fram til konsensus om formål for barnehagen og formål for opplæringen. Konsensus innebærer at de fleste er enige om det

meste og ikke at alle er enige i alt. Det innebærer å erkjenne ulike standpunkter som utgangspunkt for dialog. Dette har kjennetegnet utvalgets prosess fram mot et konsensusforslag. Flere utvalgsmedlemmer startet prosessen med klart uttalte prinsipielle standpunkter knyttet til formuleringen av verdigrunnlaget i formålene. Underveis i arbeidet ble det klart for utvalget hvor viktig det er for barnehagen, grunnskolen og videregående opplæring at selve grunnlaget for institusjonenes virksomhet uttrykkes på en måte som kan virke mest mulig samlende. Utvalgets medlemmer har erkjent at de, for å komme til et samlende formål, i løpet av prosessen har måttet bevege seg fra de prinsipielle primærstandpunktene og mot et konsensus.

Utvalget har lyktes i å komme fram til forslag til formål som er uttrykk for en konsensus som favner bredden i de prinsipielle utgangspunktene. For å tydeliggjøre denne prosessen har de av utvalgsmedlemmene som har hatt primærstandpunkter som skiller seg fra konsensusforslaget, redegjort for primærstandpunktene og hvorfor de samtidig kan anbefale konsensusforslaget som sin subsidiære løsning. Det er utvalgets oppfatning at en synliggjøring av primærstandpunkter ikke svekker konsensusforslagets legitimitet. Tvert imot er det en styrke at utvalgets dialog, både internt og eksternt, har ført fram til et konsensusforslag som kan favne relativt motstridende prinsipielle utgangspunkt.

5.4 Primærstandpunktene

Nedenfor følger et sammendrag av primærstandpunktene til medlemmene av utvalget, jf. kapittel 5.3.

5.4.1 Primærstandpunkt fra utvalgsmedlemmene Baumann, Chaudhry, Hornslien, Mile, Renberg, Sinding Aasen, Valen og Øzerk

Utvalgsmedlemmene Baumann, Chaudhry, Hornslien, Mile, Renberg, Sinding Aasen, Valen og Øzerk går primært inn for formålsparagrafer for barnehage og opplæring som ikke henviser til tros- eller livssyn. Hovedbegrunnelsen er et ønske om å sikre best mulige kår for tanke- og religionsfriheten for barn og unge i skoler og barnehager. Retten til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet er en grunnleggende menneskerettighet som tilkommer alle, herunder barn og unge, også når de er på skolen og i barnehagen. Foreldres rettigheter som oppdragere, herunder retten til å sørge for sine barns moralske og religiøse oppdragelse i samsvar

med egen overbevisning, må respekteres i overensstemmelse med menneskerettslige krav.

Disse utvalgsmedlemmene ønsker å framheve at skolen primært er, og skal være, en utdanningsinstitusjon, og ikke en institusjon som direkte eller indirekte skal bedrive opplæring til en bestemt tro. Dette må ligge utenfor skolens oppgave i et moderne, kunnskapsbasert og pluralistisk samfunn. Heller ikke barnehager kan utøve virksomhet som direkte eller indirekte krenker barn og foreldres rett til tanke- og religionsfrihet. Dagens formålsparagrafer for opplæringen i grunnskolen og for barnehagen er kontroversielle, særlig fordi de sier at skolen og barnehagen skal hjelpe til med å gi barna en kristen oppdragelse (grunnskolen) og en oppdragelse i samsvar med kristne grunnverdier (barnehagen). Dette er etter deres oppfatning klart uakseptabelt i dagens samfunn.

De mener imidlertid at det også vil være uheldig med formålsbestemmelser som fastslår at undervisning og barnehagevirksomhet skal «bygge på kristne verdier» eller liknende formuleringer. Dette vil kunne virke ekskluderende i et samfunn som ikke lenger er homogent, men tvert imot i økende grad har karakter av å være både et multietnisk og et multireligiøst samfunn, noe som også preger skole og barnehage. I tillegg kommer at de verdier man sikter til (menneskeverd, nestekjærlighet, toleranse, åndsfrihet etc.), ikke kan sies å være spesifikt «kristne», men tvert imot i stor grad deles av andre religioner og livssyn. Det handler med andre ord om verdier som de fleste i Norge slutter opp om uansett religion eller livssyn. Også en formulering som sier at barna «skal få kjennskap til kristen tradisjon», vil etter disse medlemmenes mening være uheldig, fordi den innebærer en favorisering av den kristne tradisjonen og kan bidra til å legitimere en klar kristen innflytelse. En slik formulering er også unødvendig all den tid kunnskap om historie og kultur, inkludert den kristne påvirkningen av norsk kultur og historie, vil være en selvfølgelig del av undervisningen i skolen.

På denne bakgrunn ser ikke utvalget det som riktig at én religiøs tradisjon løftes inn i formålsparagrafen, og dermed gis en særstatus på bekostning av andre religiøse tradisjoner. Den nærmere vektleggingen av hva som skal prioriteres i undervisningssammenheng, hører hjemme i fag- og læreplaner og ikke i formålsbestemmelsene.

Ved å forankre opplæringen verdimesig i menneskerettighetene unngår man at bestemte religioner eller livssyn gis verdimesig forrang framfor andre, samtidig som man oppnår forankring i verdier som har stor utbredelse og oppslutning i det norske samfunnet. Etter deres mening harmonerer et

slikt standpunkt også best med Norges menneskerettslige forpliktelser, slik disse er beskrevet i innstillingens kapittel 8. Selv om det ikke uten videre kan sies å være i strid med menneskerettighetene å nevne ordet «kristen» i en formålsparagraf, mener disse medlemmene at det beste vil være å unngå slike spesifikke henvisninger i en formålsparagraf for opplæring og barnehage som skal omfatte og inkludere alle barn og elever uansett religion, livssyn og kulturell bakgrunn.

Det arbeidet som nå er avsluttet fra utvalgets side, berører og skal regulere en av samfunnets viktigste oppgaver, som er opplæring og danning av barn og unge. Det har vært viktig for utvalget å komme fram til enstemmighet om en felles formålsformulering som grunnlag for videreutvikling av et demokratisk og fredelig samfunn. En delt innstilling fra utvalget om innholdet i formålsparagrafene vil svekke forslaget og dermed også utvalgets mulighet til å påvirke det endelige resultatet. Det har derfor vært nødvendig å jobbe videre ut fra primærforslagene med et sterkt ønske om konsensus. Som nevnt ovenfor innebærer dette at de fleste utvalgsmedlemmene har måttet bevege seg fra sitt primærstandpunkt og gi avkall på noen av sine ønsker for nye formålsparagrafer for opplæring og barnehage. Konsensusforslaget relaterer verdigrunnlaget både til ulike religioner og livssyn og til menneskerettighetene. Konsensusforslaget, slik det er formulert, vil derfor ivareta medlemmenes hovedintensjon.

5.4.2 Primærstandpunkt fra utvalgsmedlemmene Birkedal, Byfuglien og Hætta

Det er i hovedsak tre anliggender som medlemmene Birkedal, Byfuglien og Hætta ønsker å få uttrykt i sitt primærforslag, og hvor de skiller seg ut fra konsensusforslaget:

- tydeliggjøre foreldrenes ansvar for oppdragelse og opplæring av sine barn, ved å få dette fram tidlig i teksten
- tydeliggjøre «grunnleggende verdier i kristen og humanistiske tradisjon» som den kulturelle basis for virksomheten
- markere tydelig at mangfoldet i samfunnet må være synlig i skolen, og at den enkeltes overbevisning skal respekteres.

Forslaget er uttrykk for en bevissthet om den kulturelle arven og tradisjonen skolen særlig har som oppgave å forvalte. En synliggjøring av majoritetens kulturtradisjon i et felles formål handler ikke om et hegemoni som ekskluderer andre tradisjoner

eller oppfatninger. Barn og unge har rett til å få innsikt i en sammensatt kultur, der både majoritet og minoritet blir synliggjort, ikke bare det som er felles. Dette er en forutsetning i en integrerende sosialisering, som det er referert til i mandatet for utvalget. For å uttrykke dette har de formulert følgende primærforslag som et alternativ til første avsnitt i konsensusforslaget:

«Skolen skal, i samarbeid og forståing med heimen, gi historisk og kulturell forankring og utruste for livet. Skolen skal byggje på grunnleggjande verdiar i kristen og humanistisk tradisjon, og verdiar i menneskerettane og i ulike religionar og livssyn i samfunnet, slik som respekt for menneskeverdet, åndsfridom, nestekjærleik, tilgjeving, sanning, likeverd og solidaritet. Skolen skal gje innsikt i kulturelt mangfald og vise respekt for den einskilde si overtyding. Ho skal fremje demokrati, likestilling og vitskapleg tenkjemåte.»

Andre setning, verdigrunnlaget, gjelder også primærforslag for lov om barnehager.

Når de benytter «skolen» som subjekt, mener disse medlemmene opplæringen i både grunnskole, videregående skole og fagopplæringen i arbeidslivet. Når de har satt inn i «samarbeid og forståing med heimen» i første setning, er det for å understreke foreldrenes grunnleggende rett og ansvar for sitt barns opplæring, i tråd med erklæringen om menneskerettighetene. Begrepet «forståing» er med på å understreke dette, slik det også er i gjeldende paragraf. I siste del av den første setningen har disse medlemmene satt «historisk og kulturell forankring» før «utruste for livet». De mener med dette at det er viktig at den enkelte elev først skal få en forankring ut fra sin egen (og foreldrenes) bakgrunn og kultur, og deretter få utvidet sin horisont. De bruker begrepet «kulturell forankring» for å få fram at dette ikke bare dreier seg om innsikt, forstått som kunnskap eller kognitiv virksomhet. Disse medlemmene mener at hele skolen er et danningprosjekt.

Andre setning starter med «grunnleggjande verdiar i kristen og humanistisk tradisjon». Det tydeliggjør at dette er den primære kulturtradisjonen som er basis for skolens virksomhet.

Opplistingen av konkrete verdier er ikke uttømmende, men det er de sentrale verdiene i vår ånds- og tradisjon. Disse verdiene har støtte i ulike religioner og livssyn i vårt samfunn og også i menneskerettighetene. Disse utvalgsmedlemmene ser det som et poeng å tydeliggjøre at det er i den kristne og humanistiske tradisjonen disse verdiene er vokst fram og har funnet sin tolkning i vårt samfunn. Med «verdier i ulike religioner og livssyn»

mener de at det skal være et verdimesig mangfold. Samtidig forutsetter de at ingen verdier skal være i strid med menneskerettighetene og de grunnleggende verdiene i kristen og humanistisk tradisjon.

Den tredje setningen tydeliggjør at skolen skal fungere i et flerreligiøst og flerkulturelt samfunn. Barn, unge og foreldre skal oppleve at skolen tar dem på alvor. Det betyr at ikke bare det generelle og det som er felles skal være synlig. Skolen skal respektere den enkeltes religiøse eller livssynsmessige overbevisning og støtte den enkeltes danning i tråd med sin kulturelle og religiøse tilhørighet. Slik blir de trygge på sin egen kultur, og alle i skolen får kjennskap til ulike kulturer og tradisjoner.

Den siste setningen er identisk med siste setning i første avsnitt i konsensusforslaget.

Når disse medlemmene av utvalget subsidiært kan støtte konsensusforslaget, er det fordi dette ikke framstår som et helt annerledes alternativ, sett i forhold til deres primærforslag. Konsensusforslaget ivaretar til en viss grad de anliggender de allerede har pekt på. De har ved å gi tilslutning til konsensusforslaget vist hva det kan være mulig å få konsensus om i et utvalg som representerer ulike oppfatninger i vårt samfunn.

5.4.3 Primærstandpunkt fra utvalgsmedlemmene Bostad, Bull og Hareide

Utvalgsmedlemmene Bostad, Bull og Hareide har et primærstandpunkt som i innhold samsvarer med konsensusforslaget når det gjelder formuleringen av formålenes verdigrunnlag.

5.5 Bostadutvalgets forslag til endringer – konsensusforslagene

5.5.1 Bostadutvalgets forslag til formål for barnehagen

Utvalget foreslår at formålsbestemmelsen for barnehagen skal lyde som følger:

«Barnehageloven § 1

Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Barnehagen skal bygge på respekt for menneskeverdet, på åndsfrihet, nestekjærlighet, likeverd og solidaritet, slik disse grunnleggende verdiene kommer til uttrykk i kristen og humanistisk tradisjon, i ulike religioner og livssyn, og slik de er forankret i menneskerettighetene.

Barna skal få utfolde skaperglede, undring og utforskertrang. De skal lære å ta vare på naturen og hverandre. Barna skal utvikle grunnleggende kunnskaper og ferdigheter. De skal ha rett til medvirkning tilpasset alder og forutsetninger.

Barnehagen skal møte barna med tillit og respekt, og anerkjenne barndommens egenverdi. Den skal bidra til trivsel og glede i lek og læring, og være et utfordrende og trygt sted for fellesskap og vennskap. Barnehagen skal fremme likestilling og motarbeide alle former for diskriminering.»

5.5.2 Bostadutvalgets forslag til formål for opplæringen

Utvalget foreslår at formålet for opplæringen skal lyde som følger:

«Opplæringsloven § 1–2

Opplæringa i skole og lærebedrift skal opne dører mot verda og framtida og gi elevane historisk og kulturell innsikt. Ho skal byggje på respekt for menneskeverdet, på åndsfridom, nestekjærlig, likeverd og solidaritet, slik desse grunnleggjande verdiane kjem til uttrykk i kristen og humanistisk tradisjon, i ulike religionar og livssyn, og slik dei er forankra i menneskerettane. Opplæringa skal fremje demokrati, likestilling og vitskapleg tenkjemåte.

Elevane skal utvikle kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne meistre liva sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet. Dei skal få utfalde skaparglede, engasjement og utforskartrang. Elevane skal lære å tenkje kritisk, handle etisk og ta økologisk ansvar. Dei skal ha medansvar og høve til medverknad.

Skolen og lærebedrifta skal møte elevane med tillit og krav, og gi dei utfordringar som fremjar danning og lærelyst. Alle former for diskriminering skal motarbeidast.

Skolen skal samarbeide med heimen.»

5.5.3 Nærmere om konsensusforslagene

Formålsparafene angir både grunnlaget for og hensikten med den totale virksomheten i barnehagen, skolen og lærebedriften. De har en viktig konkret funksjon som retningsgivende for øvrige lovparagrafer og styringsdokumenter, og de har en viktig symbolsk funksjon som uttrykk for samfunnets normer og verdier. Formålsparafene skal være på et overordnet nivå og omfatte helheten i virksomhetene. Samtidig skal de være konkrete og korte. For å imøtekomme slike krav har utvalget hatt som utgangspunkt at formålene skal uttrykke tre perspektiver:

- samfunnsperspektiv
- individperspektiv
- institusjonsperspektiv

Utvalget har valgt å bygge opp forslaget til formål for barnehagen på samme måte som formålet med opplæringen. Dette er gjort for å tydeliggjøre både sammenhenger og ulikheter mellom barnehagen og opplæringen og for å øke institusjonenes forståelse for hverandre. Stor grad av samordning av formålene for barnehagen og opplæringen kan også bidra til større helhet og sammenheng i barn og unges læring og utvikling.

I gjeldende formål med opplæringen er det egne ledd for grunnskolen og videregående opplæring. På bakgrunn av utviklingen mot en mer samordnet 13-årig grunnopplæring mener utvalget det nå er naturlig at formålet ikke differensierer mellom grunnskole og videregående opplæring. Formålsbestemmelsene bør på et overordnet nivå kunne omfatte hele det 13-årige utdanningsløpet, mens øvrige styringsdokumenter ivaretar de ulike nivåenes egenart og behov for konkretiseringer.

Samfunnsperspektivet uttrykkes i første ledd i både utvalgets forslag til formål for barnehagen og formål med opplæringen. Tatt i betraktning de ulike institusjonenes egenart mener utvalget det er naturlig at første ledd ikke er helt identisk i de to formålene. Forskjellene på for eksempel en barnehage og en lærebedrift er store på de fleste områder, og det bør også komme til uttrykk i formålene.

Utvalget mener at disse forskjellene ikke gjelder for institusjonenes verdigrunnlag. Utvalget vil derfor foreslå at verdigrunnlaget uttrykkes likt i begge formålene. Utvalget legger til grunn at verken formålet for barnehagen eller for opplæringen kan være verdinøytrale. Både barnehagen, skolen og lærebedriften skal, i ulik grad, forestå et pedagogisk arbeid, og det kan ikke skje i et verdimesig vakuum. Samfunnet må klargjøre de verdiene institusjonene skal bygge på og virkeliggjøre, og utvalget mener at formålene bør uttrykke konkrete verdier, og anerkjenne at verdiene kan uttrykkes og begrunnes forskjellig i ulike religioner og livssyn.

Utvalget mener det er nødvendig at formålenes verdigrunnlag ikke er formulert på en måte som kan føre til splid. Verdigrunnlaget må uttrykkes slik at flest mulig kan slutte opp om og føle seg likeverdige inkludert i samfunnets og virksomhetens fellesskap. Utvalget ønsker derfor ikke å videreføre tradisjonen med at formålsparafene skal forankre verdigrunnlaget bare i en bestemt religion og trosretning. I stedet ønsker utvalget at barnehagens og opplæringens verdigrunnlag skal uttrykke grunnleggende verdier som flest mulig kan slutte seg til

uavhengig av religiøs eller livssynsmessig tilhørighet.

«Menneskeverdet» er nevnt først og er grunnlaget for de andre verdiene som følger. Respekt for menneskeverdet angår dypere begrunnelser for det enkelte menneskets ukrenkelighet. Menneskeverd kommer til uttrykk i innledningen og første artikkel i menneskerettighetserklæringen og er en grunnleggende verdi i de fleste religioner og livssyn. «Åndsfrihet» er en forutsetning for samfunnets kulturinstitusjoner, og både barnehage og skole er kulturinstitusjoner. Samtidig viser det til at både i samfunnet som helhet og i den enkelte institusjon må hvert individ møtes med respekt for sine ideologiske og religiøse overbevisninger. «Nestekjærlighet», «likeverd» og «solidaritet» er grunnleggende for forholdet mellom mennesker og utfyller hverandre med sine noe forskjellige, men likevel samstemmende og rike betydningsnyanser.

Utvalget ønsker å synliggjøre at i Norge er disse grunnverdiene vokst fram i en kulturell kontekst preget av kristen og humanistisk tradisjon. Med uttrykket «kristen og humanistisk tradisjon» anerkjennes den historiske og kulturelle innvirkningen både kristendom og humanisme har hatt på samfunnsutviklingen. Når utvalget velger å bruke begrepsparet «kristen og humanistisk», er det for å understreke at dette er retninger som historisk både har utfyllt og korrigert hverandre. Både barnehagen og grunnopplæringen er viktige kulturbærere i samfunnet, og formålene bør derfor synliggjøre den kristne og humanistiske tradisjonen. Samtidig vil utvalget understreke at verken valg av verdier eller tradisjoner som benevnes i formålene, bør tolkes dit hen at andre verdier eller andre deler av en sammensatt kulturtradisjon utelukkes.

Barnehagen og grunnopplæringen virker i et

samfunn der religiøst mangfold blir stadig tydeligere. Formålenes samfunnsperspektiv må etter utvalgets oppfatning reflektere dette mangfoldet. Ved å synliggjøre religioner og livssyn i formålsparafene anerkjennes både at religioner og livssyn har en plass i det offentlige rom, og at det er plass for en åndelig dimensjon i barnehage og opplæring. Samtidig er det viktig å understreke at en slik plass ikke skal brukes som utgangspunkt for å uttrykke et religiøst eller verdimesig hegemoni. Tvert imot må en slik plass brukes som utgangspunkt for dialog, åndsfrihet og respekt for mangfold. Skal barnehagens og opplæringens verdigrunnlag kunne ha legitimitet for alle som likeverdige individer, må det være mulig for barn, elever, foreldre og ansatte med ulik religiøs og livssynsmessig tilhørighet å slutte seg til verdigrunnlaget.

Utvalget vil framheve menneskerettighetene som et forankringspunkt for verdiene og for å balansere religionene. Menneskerettighetskonvensjonene er juridiske dokumenter om forholdet mellom stat og individ, og gjenspeiler noen grunnleggende verdier som på kort tid har fått et globalt gjennombrudd som en felles referanse for etiske og politiske samtaler.

Utvalget er av den oppfatning at konsensusforslagene til formålsparafene klart ligger innenfor de krav som følger av Norges menneskerettslige forpliktelser. Det har vært viktig for utvalget å sikre en god margin i forhold til menneskerettslige skranker til vern om individenes tanke- og trosfrihet. Utvalget mener at de valgte formuleringer både oppfyller menneskerettighetene og samtidig er godt egnet i et moderne pluralistisk samfunn.

For øvrig vises det til NOU 2007:6 *Formål for framtida, Formål for barnehagen og opplæringa* – særlig kapittel 2.7 Særskilt om barnehagen.

6 Høringen

6.1 Høringsutsendelsen mv.

Utredningen fra utvalget ble sendt ut på en bred høring 19. juni 2007. Høringsfristen var 1. november 2007.

Følgende instanser ble invitert til å avgi høringsuttalelse:

Departementene
Fylkesmennene
Fylkeskommunene
Kommunene

Akademikerne
Aktive foreldre
Amnesty International Norge
Antirasistisk senter
Arbeidsgiverforeningen (NAVO)
Baháísamfunnet
Barneombudet
Buddistforbundet
CIVITA
CULCOM v/UiO (Kulturell kompleksitet i det nye Norge)
De statlige helseforetakene
Den norske Helsingforskomité
Den katolske kirke v/Oslo katolske bispedømme
Det Mosaiske Trossamfund
Det Utdanningsvitenskapelige fakultet UiO
Elevorganisasjonen
FAFO
Fellesorganisasjon for barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere
Forbrukerombudet
Foreldreutvalget for grunnskolen (FUG)
Privatskoleorganisasjonene
Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (FFO)
Gurdwaraen i Norge
Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon (HSH)
HL-sentret
Human-Etisk Forbund
Human Right Service
IKO – Kirkelig pedagogisk senter
Innvandrerne Landsorganisasjon (INLO)
Institutt for samfunnsforskning (ISF)

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet
Islamsk Råd Norge
Kanvas
Kirkerådet
Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene (KIM)
Kristent Pedagogisk Forum (KPF)
KS
Landslaget for nærmiljøskolen (LUFSS)
Landsrådet for norske barn – og ungdomsorganisasjoner
Landsorganisasjonen i Norge (LO)
Likestillings- og diskrimineringsombudet
Lærernes Yrkesforbund
Mangfold i arbeidslivet
Mellomkirkelig råd
Menneskerettighetshuset
Nasjonalt Senter for flerkulturell opplæring (NAFO)
Nettverket av samfunnsvitenskapelige forskningsinstitutter
NIFU STEP
NOKUT
Norges Forskningsråd
Norges Handicapforbund
Norges Idrettsforbund
Norges Kristne Råd
Norges Kvinne- og Familieforbund
Norsk Bedriftsforbund
Norsk Bibliotekforening
Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU)
Norsk innvandrerforum
Norsk Kulturskoleråd
Norske kveners forbund
Norsk Lektorlag
Norsk senter for flerkulturell verdiskapning
Norsk Skolelederforbund
Norsk Studentunion
Norske Kvinners Sanitetsforening
NOVA
Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO)
Faglige råd v/Utdanningsdirektoratet
Organisasjon mot offentlig diskriminering
Private Barnehagers Landsforbund (PBL)
Private grunnskoler som er godkjent etter opplæringsloven § 2–12

Private høyskoler
 Redd Barna
 Samarbeidsforum for funksjonshemmedes fellesorganisasjon (SAFO)
 Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn
 Sametinget
 Samnemda for NF og NKF
 Sanatan Mandir Sabha
 SEFIA, Høgskolen i Oslo
 Senter for interkulturell kommunikasjon
 Senter for menneskerettigheter, UiO
 Senter mot etnisk diskriminering
 Skolenes landsforbund
 SRY v/Utdanningsdirektoratet
 Statens råd for funksjonshemmede
 Statlige høyskoler
 Statlige videregående skoler
 Statstjenestemannsforbundet
 Steinerbarnehagene i Norge
 Studentenes Landsforbund
 Studieforbundene
 Trygge Barnehager AS
 Unio
 Utdanningsforbundet
 Utdanningsgruppenes hovedorganisasjon
 Universiteter
 Universitets- og høyskolerådet
 Utdanningsdirektoratet
 VOX
 Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS)

Departementet ønsket også synspunkter på innstillingen fra andre enn høringsinstansene. Det ble derfor utarbeidet en egen invitasjon på departementets hjemmesider, herunder et eget skjema som kunne benyttes. I tillegg ble det arrangert fem regionale høringskonferanser der utvalgets utredning ble lagt fram og debattert.

Det ble også lagt opp til å engasjere foreldre og elever særskilt. I den forbindelse fikk både Foreldreutvalget for grunnskolen (FUG) og Elevorganisasjonen stilt midler til rådighet.

6.2 Innkomne høringsuttalelser

Departementet har mottatt høringsuttalelser fra følgende høringsinstanser:

Barne- og likestillingsdepartementet
 Fornyings- og administrasjonsdepartementet
 Kommunal- og regionaldepartementet
 Landbruks- og matdepartementet
 Miljøverndepartementet

Nærings- og handelsdepartementet
 Samferdselsdepartementet
 Sametinget
 Barneombudet
 Likestillings- og diskrimineringsombudet
 Integrerings- og mangfoldsdirektoratet
 Sosial- og helsedirektoratet
 Fylkesmannen i Finnmark
 Fylkesmannen i Nord-Trøndelag
 Fylkesmannen i Sør-Trøndelag
 Akershus fylkeskommune
 Aust-Agder fylkeskommune
 Finnmark fylkeskommune
 Hordaland fylkeskommune
 Møre og Romsdal fylke
 Nordland fylkeskommune
 Nord-Trøndelag fylkeskommune
 Rogaland fylkeskommune
 Sogn og Fjordane fylkeskommune
 Asker kommune
 Askim kommune
 Bamble kommune
 Bergen kommune
 Bærum kommune
 Bø kommune
 Bømlo kommune
 Dovre kommune
 Drammen kommune
 Eigersund kommune
 Fjell kommune
 Flora kommune
 Forsand kommune
 Fredrikstad kommune
 Frogn kommune
 Gaular kommune
 Gjerstad kommune
 Gjesdal kommune
 Hammerfest kommune
 Herøy kommune
 Hjelmeland kommune
 Hole kommune
 Horten kommune
 Hå kommune
 Inderøy kommune
 Klepp kommune
 Klæbu kommune
 Kongsberg kommune
 Kongsvinger kommune
 Kristiansand kommune

Kåfjord kommune	Ørsta kommune
Levanger kommune	Det utdanningsvitenskapelige fakultet, UiO
Loppa kommune	Høgskolen i Nesna
Lørenskog kommune	Høgskolen i Oslo
Melhus kommune	Høgskolen i Sør-Trøndelag
Meråker kommune	Høgskolen i Telemark
Moss kommune	Høgskolen i Vestfold
Namdalseid kommune	Høgskolen i Volda
Namsos kommune	Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring, HiO (NAFO)
Narvik kommune	Norsk senter for menneskerettigheter (SMR), UiO
Nedre Eiker kommune	Universitets- og høgskolerådet (UHR)
Nesodden kommune	
Nesseby kommune	Det teologiske Menighetsfakultet (MF)
Neset kommune	Fjellhaug misjonshøgskole
Nissedal kommune	Norsk Lærerakademi (NLA)
Nittedal kommune	
Nordkapp kommune	
Nore og Uvdal kommune	Elevorganisasjonen
Nærøy kommune	Foreldreutvalget for grunnskolen (FUG)
Oslo kommune	
Porsgrunn kommune	Kanvas
Radøy kommune	Private Barnehagers Landsforbund – PBL
Randaberg kommune	Steinerbarnehagene i Norge
Re kommune	
Rindal kommune	Fellesorganisasjonen
Ringerike kommune	Handels- og Servicenæringens hovedorganisasjon
Rælingen kommune	HSH
Rennebu kommune	KS
Røyken kommune	Landsorganisasjonen i Norge – LO
Råde kommune	Norsk Skolelederforbund
Sandefjord kommune	Skolenes landsforbund
Sandnes kommune	Unio
Sarpsborg kommune	Utdanningsforbundet
Ski kommune	
Skien kommune	Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene (KIM)
Sola kommune	
Stange kommune	Agder og Telemark bispedømme
Stavanger kommune	Biskopen i Tunsberg
Suldal kommune	Bjørgvin bispedømme
Sunndal kommune	Borg bispedømme
Stryn kommune	Biskopen i Hamar
Sørreisa kommune	Den katolske kirke v/ Oslo Katolske bispedømme
Time kommune	Human-Etisk Forbund
Tromsø kommune	Islamsk Råd Norge
Trondheim kommune	Kirkelig pedagogisk senter (IKO)
Tvedestrand kommune	Kirkerådet
Tysnes kommune	Kristent Pedagogisk Forum (KPF)
Tønsberg kommune	Nidaros bispedømmeråd
Vegårshei kommune	Norges Kristne Råd
Vikna kommune	Oslo bispedømme
Vindafjord kommune	Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn
Våler kommune i Hedmark	Stavanger biskop og Stavanger bispedømmeråd
Våler kommune i Østfold	Sør-Hålogaland biskop

Innvandrerne Landsorganisasjon (INLO)
Landslaget for nærmiljøskolen (LUFSS)
Norges Kvinne- og Familieforbund
Norsk Bibliotekforening
Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU)

Følgende høringsinstanser har oppgitt at de ikke avgir høringsuttalelse om forslag til endret formål for barnehagen og opplæringen:

Arbeidsgiverforeningen Spekter (tidl. NAVO)
Fylkesmannen i Oslo og Akershus
Redd Barna

I tillegg har departementet mottatt om lag 60 høringsuttalelser fra andre, blant annet fra foreldre-råd, lokale partilag og privatpersoner.

6.3 Synspunkter fra høringsinstansene

6.3.1 Generelt om forslagene

Departementet har mottatt langt færre høringsuttalelser enn forventet, blant annet er det en relativt liten andel av landets kommuner, fylkeskommuner og fylkesmenn som har uttalt seg om Bostadutvalgets forslag til formål for barnehagen og opplæringen. Møre og Romsdal fylke uttaler i brev datert 14. november 2007:

«Etter vår vurdering skyldes den svake respon-sen fra høringsinstansene nettopp det positive at utvalget har gjort en god jobb og kommet fram til et omforent forslag som de fleste kan slutte seg til, jf. følgende sitat fra Møre og Romsdal fylke v/skoleeier:

Utvalet har tydelegvis hatt ein omfattande og uvanleg god prosess, og har greidd å samle seg om forslag til ein ny formålsparagraf for barnehagen og ein for opplæringa, samtidig som desse også er bygd opp på same måten, uttrykker det same verdigrunnlaget, og oppfyller både krava om kulturell tradisjon og kulturelt mangfold, samtidig som forslaga etterlever dei internasjonale og menneskerettslege forpliktelsane Noreg er bundne av.»

Konsensusforslagene har bred støtte blant de høringsinstansene som har valgt å uttale seg. Omkring 2/3 støtter helt eller delvis utvalgets forslag, både til formålsparagraf for barnehagen og formålsparagraf for opplæringen. De fleste instansene ser behovet for en endring av gjeldende formålsparagraf slik at den blir bedre tilpasset dagens samfunn. De berømmer også utvalget for å ha arbeidet seg fram til et konsensusforslag.

Landsorganisasjonen i Norge (LO) uttaler:

«Dette tilsier at vi kan få vedtatt robuste formålsparagrafer som står seg over tid.»

Nedenfor følger en oversikt over høringsinstansenes synspunkter på utvalgets forslag om formål for barnehagen knyttet til henholdsvis samfunns-perspektivet, individperspektivet og institusjons-perspektivet. Videre omtales private barnehagers lovfestede rett til å vedtektsfeste et annet livssyns-formål.

6.3.2 Til forslaget til samfunnsperspektiv

Av høringsinstansene som har uttalt seg, er det bred støtte til forslaget første punktum. Samarbeidet med hjemmet har av mange blitt framstilt som positivt og bedre enn i gjeldende formålsparagraf. *Sametinget* viser til at dette understreker foreldrenes grunnleggende rett og ansvar for sine barns oppdragelse og at barnehagen er en samarbeidspartner i dette arbeidet. *Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO)* tror forslaget vil gi samarbeidet med hjemmet et styrket fundament.

Høgskolen i Oslo (HiO) uttalte:

«Dei foreslåtte paragrafane gir ei solid verdiforankring for barnehage og opplæring i eit fleirkulturelt Noreg og sikrar eit godt grunnlag for ein tillitsfull dialog og eit godt samarbeid med heimen.»

Enkelte høringsinstanser har uttalt seg om begrepene «*danning*» og «*oppdragelse*». *Frelsesarmeens barnehager* og *Kanvas* er blant høringsinstansene som positivt støtter utvalgets forslag, mens et flertall av høringsinstansene ikke har uttalt seg om dette. Noen instanser, deriblant *Kirkelig pedagogisk senter*, *Biskopen i Tunsberg*, *Sør-Hålogaland bispedømme* og *Norsk Luthersk Misjonssamband*, uttalte at de foretrakk begrepet oppdragelse, da dette ville tydeliggjøre barnehagens rolle og ansvar.

Det siteres fra *Kirkelig pedagogisk senter*s uttalelse:

«I konsensusforslaget er oppdragelsesbegrepet fjernet, og dette bryter med tidligere tradisjon. Det argumenteres for å innføre begrepet «*danning*» i stedet for oppdragelse. (NOU 2007:6 s. 28). Etter vår oppfatning ivaretar ikke *danning* alene godt nok den voksnes ansvar, da *danning* skjer i barnet, mens oppdragelse innebærer at ansvaret ligger hos den voksne. Det er en ganske grunnleggende forskjell, og vi mener at den må komme tydelig fram i lovteksten. Det ser også ut til at barnehagen som lærende organisasjon er blitt overordnet barnehagens særpreget, der oppdragelse og omsorg er selve fundamen-

tet. Ved å fjerne ordet oppdragelse kan barneha- gen enda mer dreie i en retning av å bli skole. Det er en utvikling IKO ikke ønsker. Vi ønsker å gjeninnføre barnehagens oppdragelsesman- dat, der begrepene oppdragelse og danning begge hører med.»

Når det gjelder verdigrunnlaget som er om- handlet i andre punktum, støttes dette av omkring 2/3 av de inviterte høringsinstansene. Blant kom- munene er det tilsvarende oppslutning. Flere in- stanser, deriblant *Utdanningsforbundet* og *Barne- ombudet*, uttaler at det er positivt med en bred ver- diforankring som både er samlende og inkluderen- de. Barneombudet uttaler:

«Skole og barnehage skal være inkluderende og oppfattes som et reelt og likeverdig tilbud til alle barn. En viktig del av anti-mobbearbeidet er å bidra til en aksept av forskjellighet, ikke å et- terlyse likhet. De foreslåtte formålsbestemmel- ser kan være med å bidra til dette.»

LO, Utdanningsforbundet, UNIO, Norsk Skolele- derforbund og Forskerforbundet er blant de arbeids- livsorganisasjonene som støtter forslaget til verdifo- rankring. Norsk Skolelederforbund uttaler:

«Dette er et formål som er tilpasset de utford- ringene skole og barnehage står overfor, og som kan vise vei i tiår framover.»

Flere instanser er også glade for konkretiserin- gen av felles verdier, blant annet uttaler *Trondheim kommune* og *Stavanger kommune* at

«(...) de foreliggende forslagene til nye formål- sparagrafer for barnehage og grunnskole med- fører flere nyttige konkretiseringer i forhold til viktig verditenkning rundt barnehagens og grunnskolens rolle».

Islamsk råd Norge og Innvandrernes Landsorga- nisasjon (INLO) er også blant de instansene som støtter verdiforankringen. INLO uttaler:

«Forslagene inneholder et sett av verdier som flest mulig kan slutte seg til, uavhengig av kul- turell, religiøs eller nasjonal tilknytning.»

Enkelte problematiserer at verdiene er foran- kret i flere religioner og livssyn og derfor vil kunne forstås ulikt. *Universitets- og høskolerådet* påpeker at forslaget gir en høy grad av tolkningsfrihet og at en del mulige konflikter tilsløres gjennom det fram- lagte, brede konsensusforslaget. *Det utdanningsvi- tenskapelige fakultet ved Universitetet i Oslo (UiO)* uttaler:

«Det er likevel en utfordring at ulike religioner og livssyn har ulike forståelsesrammer og at de

konkrete verdiene som er nevnt i forslaget der- for ikke vil bli entydig forstått.»

Samtidig uttaler UiO at det er svært positivt med en forankring i menneskerettighetene og at dette er en betimelig modernisering. Flere instan- ser støtter dette, blant annet *Høgskolen i Sør-Trøn- delag* som uttaler:

«Det er viktig at menneskerettighetene er lagt som fundament for virksomheten i skole og bar- nehage slik som det blir fremmet i forslagene.»

De instansene som ikke støtter verdiforankrin- gen i konsensusforslaget, ønsker enten en tydelig- gjøring av de kristne og humanistiske grunnverdie- ne og den kristne kulturarven, eller en formålspara- graf uten henvisning til religion eller livssyn.

Den norske kirke ved ulike biskoper og bispe- dømmes, *Sametinget* og *Kirkelig pedagogisk senter (IKO)* og omkring en fjerdedel av kommunene som har uttalt seg, er blant de instansene som mener kristen og humanistisk tradisjon må tydeliggjøres. IKO uttaler:

«Konsensusforslaget går etter vår mening for langt når forslaget kan leses som en total sides- telling av alle religioner og livssyn.»

Agder og Telemark bispedømme støtter primær- standpunktet til medlemmene Birkedal, Byfuglien og Hætta, som blant annet innebærer en tydeliggjø- ring av grunnleggende verdier i kristen og huma- nistisk tradisjon. De uttaler at:

«(...) i kraft av åndshistorie og kulturoverleve- ring i dette landet bør man like fullt kunne gi «den kristne og humanistiske tradisjon» et for- trinn ut fra en velbegrunnet forskjellsbehand- ling.»

Norges Kristne Råd støtter også dette primær- standpunktet, men kan imidlertid subsidiært gi sin støtte til konsensusforslaget med følgende begrun- nelse:

«I et samfunn som i tiltagende grad er flerkultu- relt og der ikke minst det religiøse mangfoldet blir tydeligere, mener NKR at formålene bør ut- trykke konkrete verdier som det finnes bred enighet om, samtidig som man erkjenner at ver- diene kan begrunnes ulikt i de ulike tradisjone- ne. (...) Den foreslåtte måte å uttrykke verdifo- rankringen ivaretar etter vårt syn hensynet bå- de til tradisjon og mangfold, til majoritet og mi- noritet.»

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet mener derimot at forslagens formulering kan virke eksklu- derende og støtter flertallets primærstandpunkt om

en formålsparagraf uten henvisning til religion eller livssyn. Direktoratet uttaler:

«Den foreslåtte formålsparagrafen fremhever kristendommen framfor andre trosretninger, og kan derfor virke ekskluderende på noen grupper.»

Human-Etisk forbund ønsker at verdiene kun skal forankres i menneskerettighetene:

«Human-Etisk Forbund mener at fellesverdier, ikke livssynspartikulære verdier, bør være grunnlaget for våre fellesskapsinstitusjoner. (...) Menneskerettighetene er i dag uttrykk for de mest universelle fellesverdier vi har.»

Dette støttes av Fellesorganisasjonen og Skolenes landsforbund. Andre instanser som ønsker en konfesjonsfri formålsparagraf er *Elevorganisasjonen, Humanistisk Ungdom* og *Likestillings- og diskrimineringsombudet*. Sistnevnte uttaler:

«Både som håndhever av loven mot diskriminering på grunn av religion, og som pådriver for likestilling på tvers av religioner, går ombudet inn for konfesjonsfrie formålsparagrafer i barnehage og skole.»

Norsk senter for menneskerettigheter (SMR) er blant de instansene som ikke ønsker en henvisning til kristendommen. De ønsker at:

«(...) departementet i det videre arbeidet med utvalgets forslag viderefører utvalgets fokus på Norges menneskerettslige forpliktelser og legger vekt på hensynet til grunnleggende verdier som har støtte i ulike religioner og livssyn.»

Også *Kontaktutvalget mellom innvandrere og myndighetene (KIM)* ønsker i utgangspunktet en konfesjonsfri formålsparagraf, men ser nødvendigheten av å kunne inngå kompromiss. KIM uttaler at man er:

«(...) best tjent med enstemmighet om en felles formålsformulering som grunnlag for utvikling av et demokratisk og fredelig samfunn.»

Flere instanser mener formålet virker inkluderende og gjenspeiler mangfoldet i samfunnet. *Finnmark fylkeskommune* uttaler:

«Utvalget har fått fram og synliggjort de utfordringer og muligheter samfunnet står overfor med omsyn til mangfold og pluralitet.»

Også *Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO)* støtter dette. NAFO mener at forslagene:

«(...) fremmer på en god måte en respekt for

mangfoldet som må ligge til grunn i alt inkluderings- og integreringsarbeid.»

En del instanser, deriblant *Islamsk råd Norge, KS, Human-Etisk forbund* og *Kirkerådet* ønsker imidlertid at mangfold uttrykkes eksplisitt i teksten.

6.3.3 Til forslaget til individperspektiv

Flertallet av høringsinstansene uttrykker at de støtter eller ikke har merknader til forslaget til annet ledd. Noen høringsinstanser har uttalt seg om enkeltheter i bestemmelsen.

Sametinget har uttalt seg om at barna skal lære å ta vare på naturen og hverandre. Sametinget er fornøyd med at naturperspektivet er nevnt, men vil forandre på rekkefølgen, og foreslår følgende formulering:

«De skal lære å ta vare på hverandre og naturen».

Sametinget uttalte at:

«Det er viktig at barn lærer å ta vare på hverandre og derfor er det naturlig at menneskelige relasjoner nevnes først. Sametinget er fornøyd med at ivaretagelse av naturen er spesielt nevnt i forslaget. Samisk kultur er nært knyttet til naturen og Sametinget ser det som viktig at forvaltningsansvaret blir formidlet til nye generasjoner.»

Dette støttes av *Biskopen i Tunsberg. Høgskolen i Vestfold* mente at å «ta vare på naturen» er for snevert og ønsket en henvisning til «natur og miljø». *Kirkerådet, Mellomkirkelig Råd* og *Samisk kirkeråd* ønsket at «respekt for naturen» skulle bli en del av formuleringen.

Videre mente *Sosial- og helsedirektoratet* og *Kanvas* at det er viktig at barn lærer å ta vare på seg selv og sin egen helse. *Kanvas* uttalte følgende:

«Lov om barnehage og rammeplan for barnehage har begge et sterkt fokus på miljø og helse. Dette kommer etter vår oppfatning ikke godt nok til uttrykk i forslag til formålsparagraf for barnehage og opplæring.»

Sosial- og helsedirektoratet foreslo følgende formulering:

«De skal lære å ta vare på naturen, helsa si og hverandre.»

Medvirkningsbegrepet har også vært omtalt av enkelte høringsinstanser. *Fylkesmannen i Nord-Trøndelag* uttaler:

«(...) *I samsvar med dets alder og modenhet er preget av en gammeldags utviklingspsykologisk tenkning som kan begrense de yngste barnas medvirkning. I dagens syn på barn og barndom er en opptatt av at barn er aktører og selvstendige subjekt, og de små barnas non-verbale uttrykk er like viktige som de større barnas verbale uttrykk.*»

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag foreslår derfor at § 1 andre ledd endres til «de skal ha rett til medvirkning».

De fleste høringsinstansene har støttet eller har ikke hatt merknader til medvirkningsbestemmelsen. *Sametinget* mente at også elever bør ha rett til medvirkning etter alder og forutsetninger i henhold til opplæringsloven og støtter således utvalgets forslag.

6.3.4 Til forslaget til institusjonsperspektiv

Svært få høringsinstanser har merknader til første del av dette leddet. *KS, Pedagogstudentene i Utdanningsforbundet og Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn* betrakter det som positivt at barndommens egenverdi framheves.

Mange instanser, blant annet *Likestillings- og diskrimineringsombudet* og *Norsk Forbund for Utviklingshemmede*, har vært svært positive til at all form for diskriminering skal forebygges gjennom formålsparagrafen.

Enkelte høringsinstanser har foreslått at *demokrati* er en viktig verdi som barnehagene må fremme. Dette begrunnes blant annet med at bestemmelsen må ses i sammenheng med bestemmelsen i opplæringsloven hvor det framgår at opplæringen skal fremme demokrati.

Det siteres fra *Fylkesmannen i Nord-Trøndelags* uttalelse:

«I formålsparagrafen som er foreslått for opplæring, finner vi setningen *opplæringa skal fremje demokrati, likestilling og vitkapeleg tenkjemåte*, og en tilsvarende setning i formålet for barnehagen mener vi vil bidra til å tydeliggjøre sammenheng mellom barnehage og opplæring. Begrepet demokrati bør etter vår vurdering, være med i formålsparagrafen for barnehagen. Medvirkning er en grunnleggende demokratisk rettighet i vårt samfunn, og medvirkningsperspektivet er omtalt i utvalgets forslag til ny formålsparagraf for barnehagen.»

KS og *Utdanningsforbundet* støttet dette synspunktet. Utdanningsforbundet foreslo følgende ordlyd:

«Barnehagen skal fremme demokrati og like-

stilling og motarbeide alle former for diskriminering.»

6.4 Høringskonferansene

For å sikre en bred høring av NOU 2007:6 *Formål for framtida, Formål for barnehagen og opplæringen* ble det avholdt fem regionale konferanser i september 2007; i Kristiansand, Tromsø, Bergen, Trondheim, og Oslo. Invitasjonen til konferansene gikk til barnehage- og skoleeiere; ledere og tilsatte i barnehage, skole og lærebedrift; elever, lærlinger og foreldre; høyskoler, universiteter, statlig utdanningsadministrasjon og arbeidslivets organisasjoner. På disse konferansene ble Bostadutvalgets forslag til formål for barnehagen og opplæringen presentert av flere medlemmer av utvalget. I tillegg svarte utvalgsmedlemmene på spørsmål fra salen. Representanter fra Kunnskapsdepartementet deltok som observatør.

Forslaget til nye formålsparagrafer for barnehagen og opplæringen ble godt mottatt. Mange uttalte at det var på høy tid å endre dagens formålsparagrafer. Begrunnelsen var i all hovedsak dagens mangfoldige og flerkulturelle samfunn. Utvalgets forslag til formålsparagrafer ble tolket som åpne og inkluderende, og derfor fikk de også bred støtte på høringskonferansene. Flere deltakere ga også uttrykk for at det var prisverdig at utvalget hadde kommet fram til et konsensusforslag.

Hovedsynspunkter fra konferansene:

- Verdiforankring
- Natur og bærekraftig utvikling
- Felles eller separate formålsparagrafer for barnehagen og opplæringen

Formål for barnehagen:

- Retten til egne formålsbestemmelser for private barnehager

Formål for opplæringen:

- skole – hjem samarbeidet
- tilpasset opplæring

Særlig om verdiforankringen

Det kom fram to hovedsynspunkter om hvilken verdiforankring formålene for barnehagen og opplæringen burde ha. Det ene var ønsket om en sterkere betoning av den kristne tradisjon i formålsparagrafene, da den ble sett på som en del av den norske kulturarven. En annen begrunnelse for dette ønsket var bekymringen for «utvanning av vår kultur» og for at barna ikke skal få god nok kjennskap til sine røtter. Det kom også reaksjoner på at «kris-

tendom er likestilt med de andre religioner». Det ble derfor foreslått å synliggjøre «vår» religion uten å ekskludere andre religioner og kulturer og å framheve den etnisk norske kulturarven noe sterkere.

Det andre hovedsynspunktet satte menneskerettighetene i fokus. Det ble lagt vekt på at formålet for barnehagen og opplæringen skal være åpen og inkluderende med vekt på det som er felles. En henvisning til den kristne tradisjon i de nye formålene ville kunne begrense dette. Flere mente at en inkluderende barnehage og skole best blir sikret når de er forankret i universelle verdier slik som det gjøres gjennom menneskerettighetene, uten at noen bestemt religion eller livssyn framheves.

Det ble også uttrykt ønske om at det er barnas og ikke foreldrenes rettigheter som må settes i fokus. Det må være barnas tanke- og religionsfrihet som settes på dagsorden i de nye formålene.

Særlig om natur og bærekraftig utvikling

Ifølge forslaget til formål for opplæringen skal elevene lære å ta «økologisk ansvar», og i forslaget til formål for barnehagen skal «barna lære å ta vare på naturen». Flere påpekte at dette ikke er tilstrekkelig sett i forhold til de utfordringene vi står overfor i dag. Det ble uttrykt et ønske om større vektlegging av naturdimensjonen, eller som det også ble sagt, med «bærekraftig utvikling», slik at læring knyttet til ivaretagelse av naturen og miljøvern blir tydeliggjort i formålene.

Felles eller separate formålsparagrafer for barnehagen og opplæringen

Når det gjelder hvorvidt det skal være en felles formålsparagraf for barnehagen og opplæringen eller om de to institusjonene skal ha hver sin, kom det fram ulike synspunkt på høringskonferansene. Et synspunkt som ble nevnt var muligheten for å lage en felles paragraf for barnehagen og opplæringen. Begrunnelsen for en slik sammenslåing var at det vil bidra til å framheve kontinuiteten mellom barnehagen og opplæringen. Andre oppfattet det dit hen at kontinuiteten allerede kommer godt til syne med to paragrafer slik utvalget har foreslått, hvor det er

et felles verdigrunnlag i begge paragrafene. En tredje meningsytring var at paragrafene burde være atskilt for å tydeliggjøre barnehagens egenart i forhold til opplæringen.

Retten til egne formålsbestemmelser for private barnehager

Det ble poengtert at private barnehager som ønsker å drive en barnehage med en annen verdiforankring enn den som er oppgitt i formålsparagrafen, må få rett til å vedta egne formålsbestemmelser.

Særlig om skole – hjem samarbeidet

Formuleringen om at «Skolen skal samarbeide med heimen» kommer helt på slutten av det foreslåtte formålet for opplæringen og ble av flere tolket som en lav prioritering av en viktig forutsetning for skolens arbeid. Andre deltakere på høringskonferansene mente at plasseringen av dette forslaget innebar en svekkelse av foreldreretten. Flere konkluderte med at «Foreldrenes rolle synes å være dårlig ivaretatt».

Det ble også av enkelte foreslått at foreldremandatet må utdypes bedre og komme først i formålsparagrafen. Men langt fra alle som uttalte seg om skole – hjem samarbeidet var enige i at det bør legges sterkere vekt på foreldrenes rolle i opplæringen. Sosial reproduksjon ble nevnt som et argument i denne sammenheng.

Særlig om tilpasset opplæring

Flere ga uttrykk for at «tilpasset opplæring» bør inngå i formålet med opplæringen.

6.5 Synspunkter fra andre

Av de i underkant av 60 foreldrerådene, lokale partilagene og privatpersonene mv. som har avgitt høringsuttalelse, uttaler de fleste seg kun om verdigrunnlaget i formålsparagrafene. Et svært lite antall ønsker et livssynsnøytralt verdigrunnlag, mens et overveldende flertall ønsker en tydeligere forankring i kristen og humanistisk tradisjon.

7 Departementets vurderinger og forslag

7.1 Oppbygning av formålsbestemmelsen

Utvalget la en rekke premisser for arbeidet med formålsparagrafene for barnehagen og opplæringen. Departementet er enig i at disse premissene bør danne grunnlaget for formålsbestemmelsene for barnehagen og opplæringen. Premissene er som følger:

- Formålsbestemmelsen for barnehagen skal være bygd opp på samme måten som formålsbestemmelsen for opplæringen. Den skal inneholde mange av de samme elementene tilpasset barnehagens virksomhet og særpreg og uttrykke det samme verdigrunnlaget.
- Formålsbestemmelsene skal være så korte at de skal kunne brukes som «plakat» i barnehager, skoler og lærebedrifter.
- Formålsbestemmelsene skal på et overordnet nivå angi barnehagens, skolens og lærebedriftens verdigrunnlag og hva som skal være institusjonenes bidrag til individets og samfunnets funksjon og utvikling. De skal også si noe om hvordan institusjonene skal møte det enkelte barn og den enkelte elev, lærling og lere kandidat. Verdigrunnlaget skal omtales først eller i første avsnitt.
- Språket må være enkelt og forståelig for de fleste. Det skal være moderne, men ikke preget av trendord eller markedsspråk. Ord og begreper bør så langt det er mulig være entydige.
- Formålet skal fortrinnsvis uttrykkes i positive formuleringer.
- Verbene som brukes i formålet, skal så langt det er mulig uttrykke forpliktelse. «Terapeutiske verb» som hjelpe, støtte, stimulere etc. bør unngås hvis mulig.

Departementet er enig med utvalget i at formålsbestemmelsen for barnehagen bør være så enkel og forståelig som mulig.

Departementet er også enig med utvalget i at barnet og barnehagen skal kunne brukes som subjekt i formålet.

Nedenfor følger departementets vurderinger og forslag om formålet for barnehagen. Vurderingene

og forslagene er knyttet til henholdsvis samfunnspektivet, individperspektivet og institusjonspektivet.

7.2 Samfunnspektivet

De fleste høringsinstansene har uttalt seg positivt om formuleringen om samarbeid med hjemmet. *Sametinget, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) og Høgskolen i Oslo (HiO)* er blant høringsinstansene som har uttalt seg positivt. Departementet støtter med dette utvalgets forslag til formulering om samarbeid med hjemmet.

De fleste høringsinstansene støtter helt eller i det vesentligste utvalgets forslag om at barnehagen i samarbeid og forståelse med hjemmet skal ivareta barnas behov for omsorg og lek og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. *Kirkelig pedagogisk senter* uttalte at begrepet «oppdragelse» også hører med i barnehagens samfunnsmandat.

Begrepet oppdragelse er brukt i gjeldende formålsparagraf hvor det framgår at «barnehagen skal hjelpe til med å gi barna en oppdragelse i samsvar med kristne grunnverdier». At utvalget har valgt begrepet «danning» istedenfor «oppdragelse» begrunnes med at danning er et videre begrep enn oppdragelse. Utvalget har ønsket å fokusere både på utviklingen som skjer i barnets samspill med omgivelsene og på oppdragelsen som foregår i barnehagen. Departementet støtter utvalget i denne vurderingen og mener at begrepet «danning» også dekker «oppdragelse». Etter departementets mening er det derfor ikke nødvendig å presisere oppdragelse i tillegg til danning i formålsbestemmelsen.

Departementet mener at «oppdragelse» er godt ivaretatt selv om det ikke framgår av ordlyden og støtter med dette utvalgets forslag.

Departementet har merket seg at mange som gir støtte til konsensusforslaget, gjør det fordi de mener at utvalgets forslag til samfunnspektiv er samlende og inkluderende takket være følgende formulering:

«[barnehagen] skal bygge på respekt for menneskeverdet, på åndsfrihet, nestekjærlighet, likeverd og solidaritet, slik disse grunnleggende verdiene har kommet til uttrykk i kristen og humanistisk tradisjon, i ulike religioner og livssyn, og slik de er forankret i menneskerettighetene.»

Utvalget foreslo at denne formuleringen – verdi-grunnlaget – skal være felles for barnehagen og opplæringen. Når det gjelder den nærmere begrunnelsen for denne delen av forslaget, vises det til kapittel 5.5.3.

Fra de av høringsinstansene som ikke støtter konsensusforslaget på dette punktet er det fremmet to typer ønsker; en formålsparagraf som tydeliggjør av de kristne og humanistiske verdier og en formålsparagraf uten henvisning til religion eller livssyn. Med henvisning til det førstnevnte ønsket er departementet av den oppfatning at verdiene i formålsparagrafen ikke skal presenteres som eksklusivt kristne eller bare kristne og humanistiske. Det er et faktum at de grunnverdiene som er nevnt i konsensusforslaget, har bred tilslutning fra ulike religioner og livssyn. Norge er et mangfoldig samfunn i dag med en sterk oppslutning om fellesskolen. Det er viktig å inkludere en henvisning til ulike religioner og livssyn for å reflektere dette mangfoldet.

På den andre side vil en formålsparagraf uten henvisning til kristen og humanistisk tradisjon, som enkelte høringsinstanser ønsker, miste en viktig side ved den kulturelle forankring i det norske samfunnet. Departementet mener at forankring av verdiene i menneskerettighetene vil sikre at formålet for barnehagen og opplæringen er godt egnet for et moderne pluralistisk samfunn.

Departementet vil peke på at medlemmene i Bostadutvalget også har hatt ulike prinsipielle standpunkter knyttet til formuleringer av verdi-grunnlaget. Disse standpunktene er presentert i NOU 2007:16 som tre forskjellige primærstandpunkter. Det vises her til kapittel 5.4. Ett av primærstandpunktene er i samsvar med ønsket om en tydeliggjøring av kristne og humanistiske verdier og ett er i samsvar med ønsket om en formålsparagraf uten henvisning til religion eller livssyn. Det siste standpunktet er i samsvar med konsensusforslaget. Med dette som utgangspunkt har Bostadutvalget kommet fram til en konsensus som favner relativt motstridende prinsipielle utgangspunkt. I likhet med utvalgets konsensusforslag legger departementet til grunn at formålene for henholdsvis barnehagen og opplæringen ikke bør være verdinøytrale, og at formålene skal være samlende. Dette er også i samsvar med *Prinsipper for opplæringen i Læ-*

replanverket for Kunnskapsløftet hvor det blant annet heter:

«Et tydelig verdigrunnlag og en bred kulturforståelse er grunnleggende for et inkluderende sosialt fellesskap og for et læringsfellesskap der mangfoldet anerkjennes og respekteres (...).

For å utvikle elevenes kulturelle kompetanse for deltakelse i et multikulturelt samfunn, skal opplæringen legge til rette for at elevene får kunnskaper om ulike kulturer og erfaringer med et bredt spekter av kulturelle uttrykksformer. Opplæringen skal fremme kulturforståelse og bidra til utvikling av både selvinnsikt og identitet, respekt og toleranse».

Departementet mener at en henvisning i formålsparagrafen til verdiene tverrkulturelle og tverrreligiøse oppslutning vil kunne sikre en bred legitimitet for barnehagens og skolens verdiformidling. Departementet slutter seg derfor til ovennevnte forslag fra utvalget.

Noen høringsinstanser har tatt opp temaet om at private barnehager fremdeles bør ha en lovfestet rett til å unnta seg fra formålsbestemmelsen og vedta særskilte bestemmelser om livssynsformål. Departementet kan ikke på det nåværende tidspunkt se at det bør være grunnlag for å unnta seg fra formålsbestemmelsen. Det foreslåtte formålet er et konsensusforslag fra et bredt sammensatt utvalg av representanter fra ulike livssyn og institusjoner. Departementet vil imidlertid komme nærmere tilbake til dette og muligheten for å vedtekstfeste et særlig livssynsformål i høring av følgeendringer av ny formålsparagraf.

7.3 Individperspektivet

Flertallet av høringsinstansene har støttet eller har ikke hatt merknader til utvalgets forslag. Departementet er imidlertid enig med de høringsinstansene som har uttalt seg at det er gode argumenter for at fokuset i bestemmelsen skal gå fra menneskelige relasjoner til et samfunnsperspektiv. *Sametinget* uttalte at

«det er viktig at barn lærer å ta vare på hverandre og derfor er det naturlig at menneskelige relasjoner nevnes først».

Videre gav *Sosial- og helsedirektoratet* og *Kanvas* uttrykk for at barn må lære å ta vare på helsen sin. Departementet er enig i dette og foreslår å utvide bestemmelsen til at barna også skal lære å ta vare på seg selv. Dette er et videre perspektiv enn det som har kommet fram i høringen. Dersom barna skal lære å ta vare på seg selv, betyr dette indirekte

at de også lærer å ta vare på helsen sin. Departementet mener at det å lære å ta vare på seg selv er like viktig i dannelsesprosessen som å lære å ta vare på hverandre og naturen. Departementet foreslår derfor at barna skal lære å ta vare på *seg selv*, samtidig som rekkefølgen på formuleringene endres slik at fokuset går fra individperspektiv til samfunnsperspektiv.

De fleste høringsinstansene har støttet eller har ikke hatt merknader til forslaget om at barns rett til medvirkning skal framgå av formålsbestemmelsen. Av høringsinstansene som har uttalt seg, mente *Sametinget* at elever også bør ha rett til medvirkning etter alder og forutsetninger etter opplæringsloven, mens *Fylkesmannen i Nord-Trøndelag* foreslo å stryke «tilpasset alder og forutsetninger» i formålsbestemmelsen for barnehagen.

Departementet støtter utvalget i at barns rett til medvirkning bør framgå av formålsbestemmelsen. Departementet er enig i utvalgets begrunnelse for at barn skal ha *rett til medvirkning tilpasset alder og forutsetninger*, men mener at det ikke er nødvendig å innta *tilpasset alder og forutsetninger* i formålsbestemmelsen. I utvalgets begrunnelse heter det at barn skal ha rett til innflytelse på alle sider ved sitt liv i barnehagen avhengig av alder og forutsetninger. Dette er i samsvar med barns rett til medvirkning som er nedfelt i FN's barnekonvensjon artikkel 12 nr.1. I den norske oversettelsen heter det:

«Partene skal garantere et barn som er i stand til å gjøre danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.»

Barnekonvensjonen ble inkorporert gjennom menneskerettsloven 21. mai 1999 nr. 30 ved lov 1. august 2003 nr. 86. For å bidra til å oppfylle barnekonvensjonen har barns rett til medvirkning vært nedfelt i gjeldende barnehagelov § 3 siden 2005.

I forslaget til formålsbestemmelse for opplæringen heter det at elevene skal ha «rett til medverknad». «Tilpasset alder og forutsetninger» er ikke inntatt her. Departementet mener at *prinsippet* om barns rett til medvirkning i barnehagelovens formålsbestemmelse og opplæringslovens formålsbestemmelse bør være likt for å ikke skape tvil om at

prinsippet skal forstås likt i barnehage og skole. Dette bidrar til å sikre en helhetlig tankegang i barnehage og skole. Barnehagen og skolen har et felles ansvar for å sikre god sammenheng og overgang fra barnehage til skole slik at det legges til rette for livslang læring. Formålsbestemmelsenes likhet vil bidra til dette.

Det nærmere innholdet i barns rett til medvirkning er presisert i gjeldende barnehagelov § 3. Bestemmelsen er etter departementets syn ikke en begrensning av barns rett til medvirkning, men en nærmere presisering av barnas rett til medvirkning, de voksnes ansvar og krav om kunnskaper om og respekt for barn slik at retten til medvirkning kan praktiseres på en måte som ikke pålegger barn et ansvar de ikke er rustet til å ta.

7.4 Institusjonsperspektivet

Flertallet av høringsinstansene støtter eller støtter i det vesentligste utvalgets forslag. *Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, KS* og *Utdanningsforbundet* har foreslått at barnehagen også må fremme *demokrati*. Departementet er enig i at det er gode argumenter for at demokrati er en viktig verdi som bør framgå av formålsbestemmelsen for barnehagen. Etter gjeldende barnehagelov § 2 skal barnehagen bistå hjemmene i deres omsorgs- og oppdrageroppgaver og på den måten skape et godt grunnlag for blant annet aktiv deltakelse i et demokratisk samfunn. Når flertallet av barna har barnehageerfaring før de begynner på skolen, er det viktig å sørge for helhet og sammenheng i omsorgs- og læringstilbudet for barn. Barnehage og skole har felles ansvar for å sikre god sammenheng og overgang fra barnehage til skole slik at det legges til rette for livslang læring.

Selv om *demokrati* kommer til uttrykk i gjeldende barnehagelov § 2 om barnehagens innhold, deler departementet *Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, KS* og *Utdanningsforbundets* syn om at demokrati er en viktig verdi som barnehagen skal fremme. Departementet foreslår derfor at *demokrati* tas inn i formålsbestemmelsens tredje ledd som en verdi barnehagen skal fremme.

8 Økonomiske og administrative konsekvenser

Forslagene har ikke økonomiske eller administrative konsekvenser for barnehageeierne og kommunene.

Endring av formålet for barnehagen vil medføre behov for noen mindre endringer i gjeldende bar-

nehagelov og *forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Dette økonomiske og administrative merarbeidet for staten forutsettes dekket innenfor gjeldende rammer.

9 Merknader til de enkelte bestemmelsene i lovforslaget

Til § 1

Bestemmelsen er nærmere omtalt under kapittel 7.

Barnehagens formålsbestemmelse gir sammen med innholdsbestemmelsen i barnehageloven § 2 nærmere regler for hva et barnehagetilbud skal inneholde. Videre fastsetter formålsbestemmelsen nærmere regler for barnehagens samfunnsmandat, barnets og barnehagens rolle og hvilket verdi-grunnlag barnehagen skal bygge på.

Første ledd omtaler barnehagens samfunnsmandat.

Første ledd første punktum presiserer ytterligere kravet til samarbeid mellom barnehagen og hjemmet sammenliknet med formuleringen i formålsparagrafen i loven fra 2005. Foreldrenes rett til medvirkning i barnehagen er også nedfelt i barnehageloven § 4 om foreldreråd og samarbeidsutvalg. Fordi foreldrene har ansvaret for barnas oppdragelse, skal barnehagen drives i samsvar med de ønsker foreldrene har for omsorg og oppdragelse av barna. At aktiviteter skal skje i nær forståelse og samarbeid med hjemmene, er imidlertid ikke ensbetydende med at foreldrene kan detaljstyre barnehagen. Videre må barnehagen i visse tilfeller be foreldrene om særskilt samtykke. Med «*forståelse*» menes gjensidig respekt for og anerkjennelse av hverandres ansvar og oppgaver i forhold til barnet, mens «*samarbeid*» i større grad dreier seg om informasjonsutveksling, det enkelte barns utvikling og spørsmål knyttet til barnehagens pedagogiske virksomhet. Ved uenighet om aktiviteter og lignende, må barnehagen velge en linje som hjemmene i allminnelighet vil kunne slutte seg til.

Barnehagen som pedagogisk virksomhet har sin egenart og sine tradisjoner som må ivaretas. Anerkjennelse av barndommens egenverdi er står sentralt i denne tradisjonen. Den helhetlige og integrerte tilnærmingen som karakteriserer barnehagens virksomhet, ivaretas i formålet blant annet gjennom begrepene «*omsorg*», «*lek*», «*læring*» og «*danning*».

Barn har rett til omsorg og nærhet. For barnehagen er det en primær oppgave å gi omsorg og nærhet og sørge for at barna ut fra alder og indivi-

duelle forutsetninger blir møtt med lydhørhet, innlevelse og vilje til samspill. Barn kan uttrykke seg på mange måter i lek, og leken har en selvskreven og viktig plass i barnehagen. Barnehagen forpliktes til å bidra til den gode barndommen ved å gi alle barn muligheter for lek. Leken har betydning for barns trivsel og som en grunnleggende livs- og læringsform. I barnehagen skal barna få oppleve lek både som egenverdi og som grunnlag for læring og allsidig utvikling.

I dag har de fleste barna barnehageerfaring før de begynner på skolen, det er derfor viktig å sørge for helhet og sammenheng i omsorgs- og lærings-tilbudet. Barnehagen skal være retningsgivende for den brede kompetansen det enkelte barn senere skal videreutvikle i opplæringen. Samtidig skal barnet selv ha mulighet for å søke erfaringer og opplevelser alene og i samspill med andre. Gjennom utforskning og samtale skaffer barn seg kunnskap og innsikt på mange områder. Læring skal foregå i det daglige samspillet med andre mennesker og med miljøet, og nært sammenvevd med omsorg, lek og danning. Med «*danning*» menes det som skjer i barnets samspill med omgivelsene, og den oppdragelsen som skjer i barnehagen. Danning er en kontinuerlig prosess som forutsetter refleksjon. I barnehagen er gjensidige samhandlingsprosesser i lek og læring og hensynet til hverandre forutsetninger for barnets danning.

Første ledd andre punktum presiserer hvilke verdier som skal ligge til grunn for barnehagen og hvilke tradisjoner som skal være retningsgivende. De utpekte verdiene har et forankringspunkt i menneskerettighetene. Samtidig kan de uttrykkes og begrunnes forskjellig i ulike religioner og livssyn. Den førstnevnte verdien i bestemmelsen – «*menneskeverdet*» – angår dypere begrunnelser for det enkelte menneskets ukrenkelighet og er derfor grunnlaget for de andre verdiene som er fastsatt. Den neste verdien – «*åndsfrihet*» – viser til at både i samfunnet som helhet og i den enkelte institusjon må hvert individ møtes med respekt for sine ideologiske og religiøse overbevisninger. «*Nestekjærlighet*», «*likeverd*» og «*solidaritet*» er grunnleggende verdier for forholdet mellom mennesker.

Med uttrykket «*kristen og humanistisk tradisjon*»

anerkjennes den historiske og kulturelle innvirkningen både kristendom og humanisme har hatt på samfunnsutviklingen. «*Kristen og humanistisk*» som begrepspar understreker at dette er retninger som historisk både har utfylt og korrigert hverandre.

Andre ledd omhandler barnas rolle i barnehagen. For at barn skal få en allsidig utvikling skal barnehagen ha rom for barns ulike perspektiver og opplevelsesverdener. Barn skal få utforske omgivelser, søke opplevelser og gjøre erfaringer. Ska-perglede, undring og utforskertrang er viktige elementer i barns lek og læring, og barnehagen må legge til rette for egeninitierte og organiserte aktiviteter som gir gode opplevelser og erfaringer. Med formuleringen «*å lære å ta vare på seg selv, hverandre og naturen*» menes at barn skal gis anledning til å utvikle forståelsen for og viktigheten av å ta vare på seg selv, å vise omsorg for andre og å ta vare på naturen. Disse holdningene og ferdighetene er en viktig del av barnas dannelsingsprosess. Dette er konkretisert i rammeplanen. Barnehagens fagområder er varierte og dekker et vidt læringsfelt. Læring i barnehagen dreier seg om å tilegne seg konkrete kunnskaper og ferdigheter på et grunnleggende nivå tilpasset barnas alder, interesser og andre forutsetninger. Barna skal få ta del i kunnskaper gjennom felles opplevelser og sosialt samspill i lek og hverdagsaktiviteter.

Barns rett til medvirkning er nedfelt i FNs barnekonvensjon artikkel 12 nr. 1. Barnekonvensjonen ble inkorporert gjennom menneskerettsloven 21. mai 1999 nr. 30 ved lov 1. august 2003 nr. 86. Prinsippet om barns rett til medvirkning er slått fast i formålsbestemmelsen. Barns rett til medvirkning er også nedfelt i barnehageloven § 3. Merknaden til § 3 omtaler nærmere barns rett til medvirkning, jf. Ot. prp. nr. 72 (2004–2005) *Om lov om barnehager*.

Tredje ledd omtaler barnehagens rolle. En av barnehagens viktigste oppgaver er å gi barna omsorg og nærhet og legge forholdene til rette for barnas allsidige utvikling. Både kroppslig og språklig gir barn uttrykk for hvordan de har det, og hvordan barn opplever møte med andre vil påvirke barnas oppfatning av seg selv. Det er derfor viktig å understreke at barn må møtes med tillit og respekt. Å bli tatt på alvor er viktig som motivasjon for læring og som grunnlag for å utvikle tillit både til seg selv og andre. Leken står sentralt i barns trivsel og utfoldel-

se, og samspill i lek er viktig for en allsidig utvikling. Barnehagen må gi rom for barns initiativ, fantasi og undring. Barn får grunnleggende kunnskap og innsikt gjennom lek, samvær og organiserte aktiviteter. Som pedagogisk virksomhet skal barnehagen legge til rette for at barna blir kjent med verden rundt seg.

Barnehagen må legge til rette for barnas trivsel. De fysiske rammebetingelsene for lek og læring er viktige både inne og ute, og aktiviteter må gi muligheter for mestring og utfoldelse. Trivsel og glede gir trygghet for barna og et godt grunnlag for videre utvikling. Med betegnelsen et «*utfordrende og trygt sted*» menes at barnehagen skal være et sted som gir barna utfordringer på ulike områder. Det gjelder både den fysiske utformingen av barnehagens ute- og innemiljø, den pedagogiske virksomheten og barnas lek. Dette står ikke i motsetning til at barnehagen skal være et trygt sted der barna opplever omsorg og hjelp når det er nødvendig. Samspill med andre er avgjørende for barns utvikling. Fellesskapet i barnehagen blir derfor viktig som læringsarena, og vennskap blir grunnleggende for et godt fellesskap. Barnehagen kan ikke skape vennskap, men den kan skape et fellesskap der vennskap kan prøves ut og befestes. Det skal ikke være rom for noen former for diskriminering eller krenkende ord og handlinger i barnehagens virksomhet. Av respekt for både fellesskapet og det enkelte individ må dette gjenspeiles i det daglige arbeidet og i alle sammenhenger der barnehagen er ansvarlig. Barnehagen skal forberede barna på å møte og skape et mer likestilt samfunn. Barnehagen skal sammen med hjemmene skape et godt grunnlag for aktiv deltakelse i et demokratisk samfunn.

Kunnskapsdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om lov om endringer i barnehageloven.

Vi HARALD, Norges Konge,

st a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i barnehageloven i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag til lov om endringer i barnehageloven

I

I lov 17. juni 2005 nr. 64 om barnehager gjøres følgende endringer:

§ 1 skal lyde:

§ 1 Formål

Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Barnehagen skal bygge på respekt for menneskeverdet og på åndsfrihet, nestekjærlighet, likeverd og solidaritet, slik disse grunnleggende verdiene kommer til uttrykk i kristen og humanistisk tradisjon og i ulike religioner og livssyn, og slik de er forankret i menneskerettighetene.

Barna skal få utfolde skaperglede, undring og utforskertrang. De skal lære å ta vare på seg selv, hverandre og naturen. Barna skal utvikle grunnleggende kunnskaper og ferdigheter. De skal ha rett til medvirkning.

Barnehagen skal møte barna med tillit og respekt og anerkjenne barndommens egenverdi. Den skal bidra til trivsel og glede i lek og læring og være et utfordrende og trygt sted for fellesskap og vennskap. Barnehagen skal fremme demokrati og likestilling og motarbeide alle former for diskriminering.

II

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.

Trykk: A/S O. Fredr. Arnesen. April 2008